

Sandra Mitrović

**Baština Požeško-slavonske županije u funkciji ruralnog
turizma**

Diplomski rad

**Zagreb
2018.**

Sandra Mitrović

**Baština Požeško-slavonske županije u funkciji ruralnog
turizma**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistre geografije

**Zagreb
2018.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: istraživački (Baština i turizam)* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Ivana Zupanca.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Baština Požeško-slavonske županije u funkciji ruralnog turizma

Sandra Mitrović

Izvadak: Požeško-slavonska županija većinski je ruralno područje koje se odlikuje bogatstvom prirodne i kulturne baštine. Baština u županiji ima veliku ulogu u razvoju ruralnog turizma. Pri tome, prirodna baština je bolje turistički valorizirana i atraktivnija, nego kulturna baština, što je dokazano anketnim istraživanjem među objektima u funkciji ruralnog turizma. Ruralni turizam je turizam budućnosti, koji ne samo da utječe na razvoj ruralnog područja i lokalne ekonomije, već pomaže očuvanju baštine, tradicije, običaja i kulturnog identiteta. Najznačajniji pružatelji usluga ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji su oni koji ponudama i uslugama održavaju baštinu i tradiciju ovoga kraja te pružaju jedinstven doživljaj posjetiteljima. Stoga je, cilj ovoga rada bio istražiti kako baština, putem objekata u funkciji ruralnog turizma, pridonosi razvoju ruralnog turizma u županiji.

75 stranica, 28 grafičkih priloga, 12 tablica, 48 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: baština, ruralni turizam, ruralno područje, Požeško-slavonska županija, objekti u funkciji ruralnog turizma, razvoj turizma

Voditelj: doc. dr. sc. Ivan Zupanc

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Ivan Zupanc
izv. prof. dr. sc. Aleksandar Lukić
doc. dr. sc. Vedran Prelogović

Tema prihvaćena: 8. 2. 2018.

Rad prihvaćen: 13. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Heritage of Požega-Slavonia County in the function of rural tourism

Sandra Mitrović

Abstract: Požega-Slavonia County is a majority rural area that is characterized by the richness of natural and cultural heritage. The heritage of the county plays a major role in the development of rural tourism. Thereby, natural heritage is better touristically valorized and more attractive than cultural heritage, as evidenced by a survey of objects in the function of rural tourism. Rural tourism is the tourism of the future, which not only affects the development of the rural area and the local economy, but also helps to preserve the heritage, tradition, customs and cultural identity. The most significant providers of rural tourism services in Požega-Slavonia County are those which, with their offerings and services reflect heritage and tradition of this region, and offer a unique experience to visitors. Therefore, the aim of this paper is to explore how heritage, through objects in the function of rural tourism, contributes to the development of rural tourism in the county.

75 pages, 28 figures, 12 tables, 48 references; original in Croatian

Keywords: heritage, rural tourism, rural area, Požega-Slavonia County, objects in the function of rural tourism, tourism development

Supervisor: Ivan Zupanc, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Ivan Zupanc, PhD, Assistant Professor
Aleksandar Lukić, PhD, Associate Professor
Vedran Prelogović, PhD, Assistant Professor

Thesis title accepted: 08/02/2018

Thesis accepted: 13/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature.....	2
1.2. Osnovne značajke Požeško-slavonske županije.....	3
1.2.1. Geografski smještaj.....	4
1.2.2. Reljef.....	5
1.2.3. Klima.....	6
1.2.4. Demografska obilježja.....	7
2. Ciljevi rada i hipoteze.....	11
3. Metodologija istraživanja	12
4. Baština u Požeško-slavonskoj županiji	15
4.1. Prirodna baština	15
4.2. Kulturna baština.....	18
4.2.1. Materijalna kulturna baština.....	19
4.2.1.1. Nepokretna kulturna baština.....	19
4.2.1.2. Pokretna kulturna baština.....	22
4.2.2. Nematerijalna kulturna baština.....	23
5. Ruralni turizam u Požeško-slavonskoj županiji.....	26
5.1. Temeljni turistički resursi.....	26
5.2. Obilježja turizma u županiji.....	27
5.3. Postojeći oblici ruralnog turizma.....	30
5.3.1. Vinski turizam.....	30
5.3.2. Cikloturizam.....	31
5.3.3. Lovni i ribolovni turizam.....	33
5.3.4. Kamping turizam.....	34
5.3.5. Vjerski turizam.....	35
5.3.6. Rekreativni turizam.....	36
5.3.7. Zdravstveni turizam.....	36
5.3.8. Seoski turizam i agroturizam.....	38
5.4. Najznačajniji pružatelji usluga ruralnog turizma.....	40
6. Rezultati anketnog istraživanja.....	42
7. Rasprava.....	52
8. Zaključak.....	54

Literatura	57
Izvori	58
Prilozi.....	60

1.UVOD

Požeško-slavonska županija jedna je mala županija u središtu Slavonije, koja se ističe od ostatka Slavonije i razbija percepciju „ravne“ Slavonije. Županija ima karakteristična fizičko-geografska obilježja koja su značajno utjecala na kulturno-povijesni razvoj i identitet prostora. Ovo je područje na kojem su se stoljećima izmjenjivali utjecaji različitih naroda i kulturno-civilizacijskih krugova, koji su ostavili veliki utjecaj na ovdašnju kulturu, običaje i način života. Naime, Požeško-slavonska županija nalazila na se razmeđu važnih prometnih pravaca i velikih civilizacija, od kojih je svaka željela ostaviti svoj trag u ovom prostoru. Raznolikost kulturnih utjecaja doprinijela je razvoju isto tako raznolike baštine. Radi ovih činjenica, u ovoj županiji postoji mnoštvo dokaza, ostataka, djela kulturne baštine iz svih razdoblja povijesti, od prapovijesti do suvremenog doba. Ujedno, u županiji postoji i jedinstvena i atraktivna prirodna baština, nastala zanimljivim i složenim geološkim procesima tijekom Zemljine povijesti. Ukupnost baštine, prirodne i kulturne, te njena raznolikost i jedinstvenost temeljni su resurs, odnosno atrakcijska osnova, za razvoj turizma Požeško-slavonske županije.

Turizam u županiji može se okarakterizirati kao ruralni turizam jer je ovo pretežno ruralno područje, izuzev gradskih sjedišta. Teško je napraviti neku distancu između ruralnog turizma i gradskog turizma jer se oni, na ovom malom području, međusobno isprepliću i nadopunjuju. Ruralni turizam je sve popularniji u županiji, kao i u svijetu, jer posjetiteljima nudi odmak od jednog svakodnevnog i užurbanog života i pruža povratak prirodi, odmor i rekreaciju u očuvanom okolišu te upoznavanje s tradicionalnim načinom života nekog područja. Selektivni oblici turizma poput biciklističkog, seoskog, kamping i vinskog turizma, imaju sve veću ulogu u razvoju ruralnog turizma županije, a uz njihov razvoj raste i broj objekta koji se bave ruralnim turizmom, tj. broj pružatelja usluga ruralnog turizma.

Ruralni je turizam usko povezan s tradicijom, identitetom i baštinom određenog područja jer je jedna od njegovih ključnih uloga upravo očuvanje svega navedenog na način da kreativno koristi ruralnu baštinu i bolje upoznaje posjetitelje s pravim seoskim vrijednostima i načinom života u nekoj sredini (Demonja, Baćac, 2013). Trendovi u modernom turizmu usmjereni su u većoj mjeri na nematerijalne dimenzije turističke potražnje - iskustvo. Iskustvo potrošača u nekoj destinaciji predstavlja ukupnost ponude.

Budući da se ruralna područja u Hrvatskoj suočavaju sa značajnim demografskim problemima, ruralni turizam može biti jedan od odgovora na pitanje kako revitalizirati ruralna područja (Grgić i dr., 2017.). Ruralni turizam zato predstavlja glavni potencijal ruralnih područja kojim osiguravamo opstanak sela, zadržavanje ljudi (mladih) na selu/ruralnom području i otvaranje novih radnih mjesta. Razvojem ruralnog turizma ujedno osiguravamo i razvoj drugih poslovnih sektora koji su vezani uz ruralni turizam, posredno ili neposredno.

Stoga, cilj ovoga rada je prikazati kako baština Požeško-slavonske županije, putem objekata u funkciji ruralnog turizma (OPG, TSOG, kušaonice, ruralna kuća, ugostiteljski objekti,..) utječe na razvoj ruralnog turizma (seoski, vinskog, kamping, biciklistički turizam,..) u županiji.

1.2. Pregled dosadašnjih istraživanja i literature

Prilikom izrade ovoga rada i za potrebe istraživanja, proučena je brojna literatura, knjige, članci, istraživanja... Tema razvoja ruralnog turizma veoma je atraktivna i postoji zato mnogo radova i istraživanja o njoj. Ruralni turizam je turizam budućnosti i osnova razvoja i /ili revitalizacije ruralnih područja. Ruralni turizam je nova turistička aktivnost, odnosno novi turistički pokret koji čovjeka postindustrijskog društva vraća tradicijskim vrijednostima i prirodi. Ruralni turizam nije nastao tek kao potreba za novim turističkim kapacitetima (smještajnim jedinicama, objektima prehrane – restoranima i drugim komercijalnim turističkim objektima), već kao potreba očuvanja, revitalizacije i davanja nove, dodatne vrijednosti nasljeđenoj baštini i autentičnom promoviranju tradicijskih znanja i vještina kroz organizaciju atraktivne i originalne turističke ponude. Ruralni turizam nema za cilj iseljavanje stanovništva iz gradova u sela (ruralna područja), već je njegova namjera davanje prilike opstanka stanovnicima na selu (sprječavanje iseljavanja poglavito mladih s ruralnih područja) (Demonja, Baćac, 2012.).

Glavni strateški ciljevi hrvatskog turizma u ruralnom području su konkurentnost na međunarodnom tržištu, ravnomjerni regionalni razvoj, samozapošljavanje i motiviranje mladih za ostanak na selu, trajna zaštita, implementacija i poštivanje visokih ekoloških standarda te dugoročno održiva valorizacija turističkih potencijala,(...) te povećanje udjela

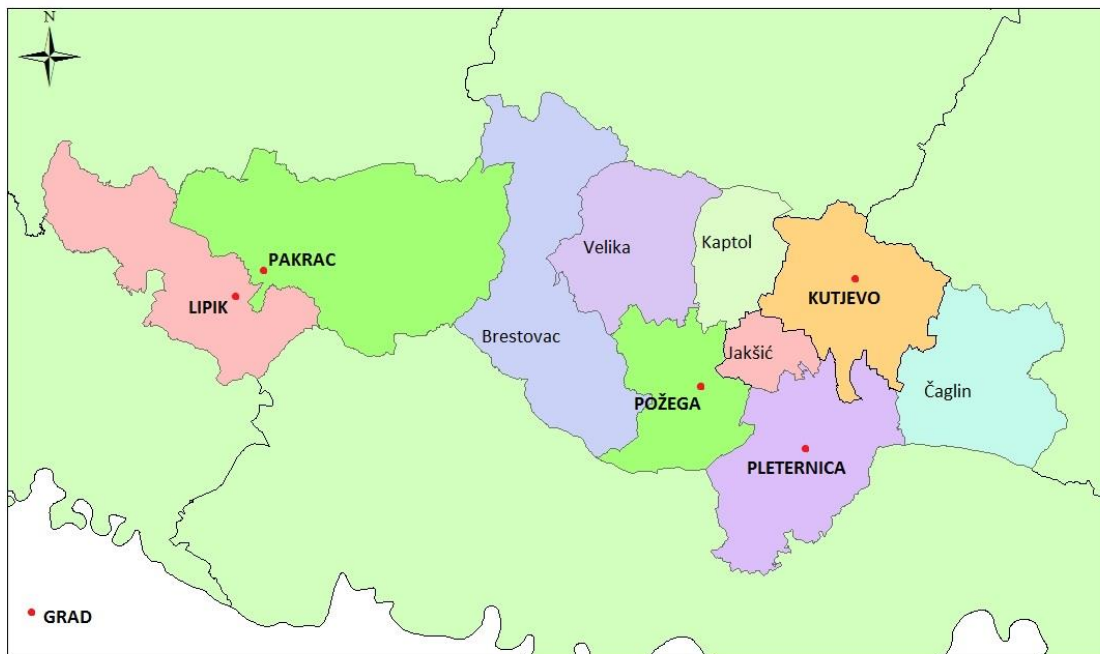
kontinentalnog turizma u ukupnom turističkom prometu (Baćac, 2011.). Zato je, kroz ovaj rad, bitno prikazati sve prirodne i društvene prednosti i nedostatke razvoju ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji. Pri tome, rad se temelji na ulozi baštine pri razvoju ruralnog turizma. Mnogo je radova koji se bave temom ruralnog turizma i baštine. Demonja i Baćac bavili su se upravo istraživanjem funkcije baštine u turističkoj ponudi ruralnih područja. Njihovi radovi *Ruralna graditeljska baština u funkciji turističke ponude Hrvatske* (2013.), *Baština tradicija u oblikovanju turističke ponude Hrvatske* (2012.) te *Pregled i analiza stanja ruralnog turizma u Hrvatskoj* (Demonja, 2014.), bitni su izvori i smjernice prema kojima se odvijala izrada ovoga rada te anketno istraživanje.

O samoj baštini Požeško-slavonske županije, postoji mnoštvo zanimljive literature i radova među kojima je bitan *Požeški leksikon a*ž* (1977.) koji sadrži mnoštvo povijesnih podataka i činjenica o cijeloj Požeškoj kotlini, njenoj baštini, tradiciji, običajima te bitnim povijesnim osobama. Nadalje, važna je knjiga Filipa Potrebice i skupa autora, *Kulturna baština Požege i Požeštine* (2004.), koja pruža detaljan pregled i analizu kulturne baštine i važnih osoba u Požeško-slavonskoj županiji. U području prirodne baštine, izdvaja se knjiga Juraja Zelića i Tomislava Crnjca *Prirodne vrijednosti Požeško-slavonske županije* (2010.), koja donosi pregled zaštićenih prirodnih vrijednosti i njihovih blagodati. Prirodno-geografske, društveno-geografske te kulturno-povijesne značajke Požeško-slavonske županije sažete su na jednom mjestu u monografiji Požega 1227-1997, koja sadržava radove iz svih nabrojanih područja, a među autorima njenih radova ističu se Potrebica, Takšić i Riđanović.

1.2. Osnovne značajke Požeško-slavonske županije

Kako bi se pobliže upoznali sa stanjem ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji, potrebno je ponajprije sagledati osnovne značajke poput fizičko-geografskih i demografskih obilježja područja, a kako bi na kraju rada mogli donijeti relevantne zaključke. Požeško-slavonska županija ima površinu od 1.815 km², zauzima 3.2 % ukupnog teritorija Republike Hrvatske te je jedna od manjih županija u Hrvatskoj. Prosječna gustoća naseljenosti je 43 stanovnika/km², što ju ubraja u skupinu rijetko naseljenih županija Republike Hrvatske. Prema teritorijalno-upravnom ustroju Hrvatske, u Požeško-slavonskoj županiji nalazi se 5 gradova - Požega, Pleternica, Pakrac, Lipik,

Kutjevo, te 5 općina - Brestovac, Čaglin, Jakšić, Kaptol, Velika (sl. 1.). Najveći grad i sjedište županije je grad Požega.

Sl.1. Gradovi i općine u Požeško-slavonskoj županiji

Izvor: Digitalni atlas Republike Hrvatske

1.2.1. Geografski smještaj

Požeško-slavonska županija smještena je na sjeveroistoku Hrvatske. Dio je veće Panonske regije te se nalazi u samom srcu Slavonije. Područje Županije je specifično jer se izdvaja od ostatka Istočne Hrvatske, odnosno odvojeno je Slavonskim gorjem od ostatka ove regije. Požeško-slavonska županija graniči sa Sisačko-moslavačkom županijom na zapadu, Brodsko-posavskom na jugu, Osječko-baranjskom na istoku te Virovitičko-podravskom županijom na jugu (sl. 2.). Požeško-slavonska županija ima povoljan turističko-geografski i prometno-geografski položaj. Nalazi se na području važnih europskih pravaca, koridora X (Salzburg – Graz – Ljubljana – Zagreb – Beograd – Niš – Skoplje – Solun) i koridora Vc (Ploče – Mostar – Sarajevo – Osijek – Budimpešta) te između Podravskog i Posavskog prometnog pravca.

Sl.2. Geografski položaj Požeško-slavonske županije

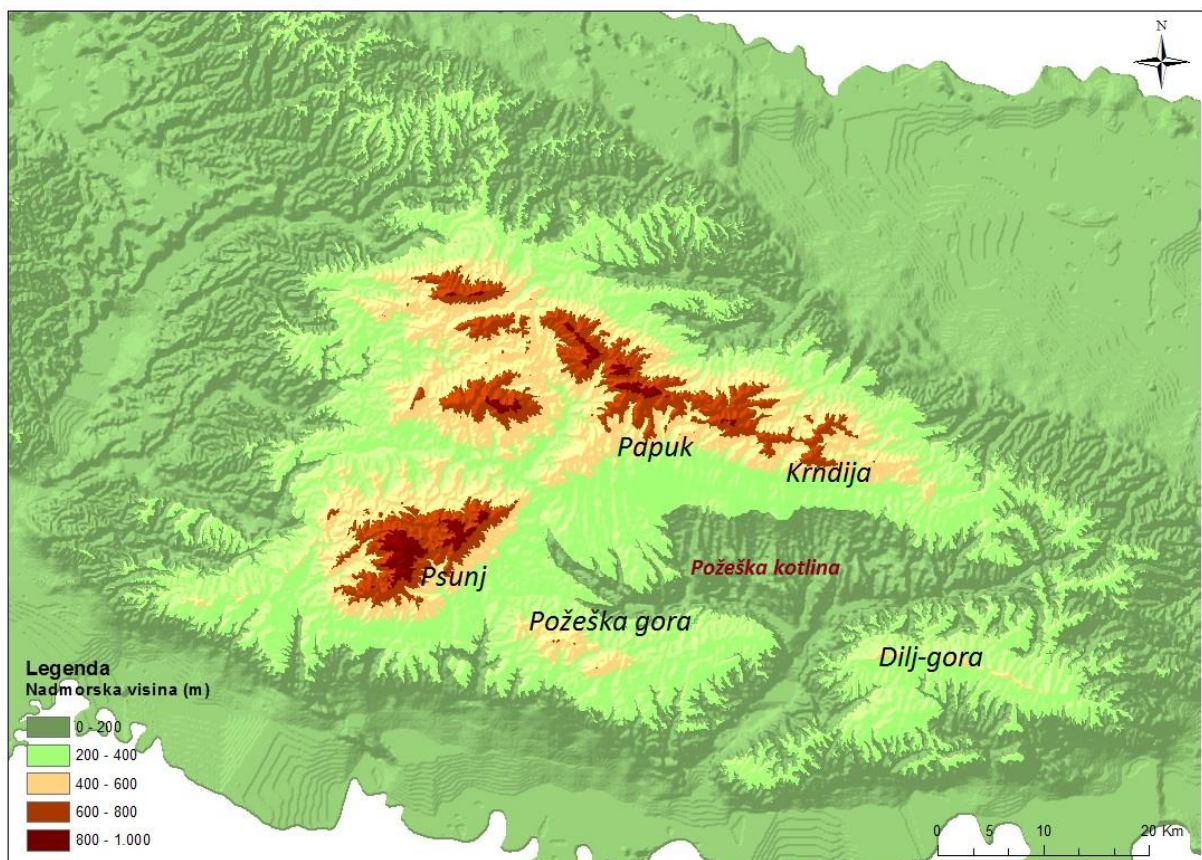
Izvor: Digitalni atlas Republike Hrvatske

1.2.2. Reljef

Reljef Požeško-slavonske županije izdvaja se od ostatka regije, koja je pretežno ravničarskog karaktera, za razliku od ovog područja koje se sastoji od gorskih masiva, brda i nizina. Krajolikom ipak dominira gorski masiv koji okružuje Požešku kotlinu (sl. 3.). Požeška kotlina je samostalna tektonska jedinica u okviru slavonskog gorja. U tom gorskom okviru Požeške kotline mogu se prema razlikama u visini, širini i njihovoj građi izdvojiti dva dijela. Sjeverozapadni dio, koji čine Psunj i Papuk, mnogo je viši i ima dobro raščlanjen reljef. Jugoistočni dio, sastavljen od Požeške gore i Dilj-gore, mnogo je niži i nema tako dobro razvijen reljef (Takšić, 1977.). Najviša gora je Psunj sa 984 m nadmorske visine, zatim slijedi Papuk sa 953 m, Krndija sa 792 m, Požeška gora 616 m te Dilj-gora sa 459 m nadmorske visine.

Kotlina ima izdužen oblik. Njezina duža os, u smjeru zapad – istok, duga je 40 kilometara, a kraća os, u smjeru sjever – jug, 15 do 20 kilometara. Gore koje poput vijenca okružuju Požešku kotlinu, sastavljene su od metamorfnih paleozojskih stijena, koje su se više puta borale i rasjedale, a površinske naslage Požeške kotline su taložine i nanosi najmlađeg razdoblja Zemljine povijesti, kvartara (Takšić, 1977.).

Površina kotline je blago valovita i nagnuta prema smjeru juga, što riječnu mrežu čini asimetričnom. Glavne tekućice u Požeškoj kotlini su rijeke Orjava, Londža i Pakra. Sjeverni masiv ima u ovom dijelu Slavonije i funkciju vododjelnice tekućica prema Savi i Dravi kao glavnim rijekama, koje teku nizinskom Posavinom i Podravinom. Svi vodotoci pripadaju porječju Save i karakterizira ih kišno-snežni vodni režim (Zelić, Crnjac, 2010.). U reljefu Požeško-slavonske županije ističe se i nekoliko termalnih izvora, osobito u okolici Lipika i Pakraca te blizini Velike, koji su posljedica složenih geomorfoloških procesa tijekom prošlosti.

Sl.3. Reljef Požeško-slavonske županije
Izvor: Digitalni atlas Republike Hrvatske

1.2.3. Klima

Odlike klimatskih prilika područja Požeško-slavonske županije uvjetovane su odlikama opće cirkulacije atmosfere u umjerenim širinama te prirodnim položajem. Dominira umjereno kontinentalna klima na koju veoma jak modifikacijski utjecaj imaju reljef i nadmorska visina. Jasno se uočava u klimatskim različitostima gorskog okvira i

zavale. Gore se ističu kao hladniji „otoci“ (-2 °C do 4 °C u siječnju, od 18 °C do 20 °C u srpnju) i vlažniji (godišnje više od 1000 mm padalina), dok su zavala i okolni niži prostori na zapadu relativno pogodniji (od -2 °C do -1 °C u siječnju i iznad 20 °C u srpnju) (Zelić, Crnjac, 2010.).

Prosječna godišnja temperatura zraka je 10.5 °C. Srpanj je prosječno najtopliji mjesec sa prosječnom temperaturom zraka od 20.5 °C, dok je siječanj najhladniji mjesec s prosječnom temperaturom zraka od 1.1 °C.

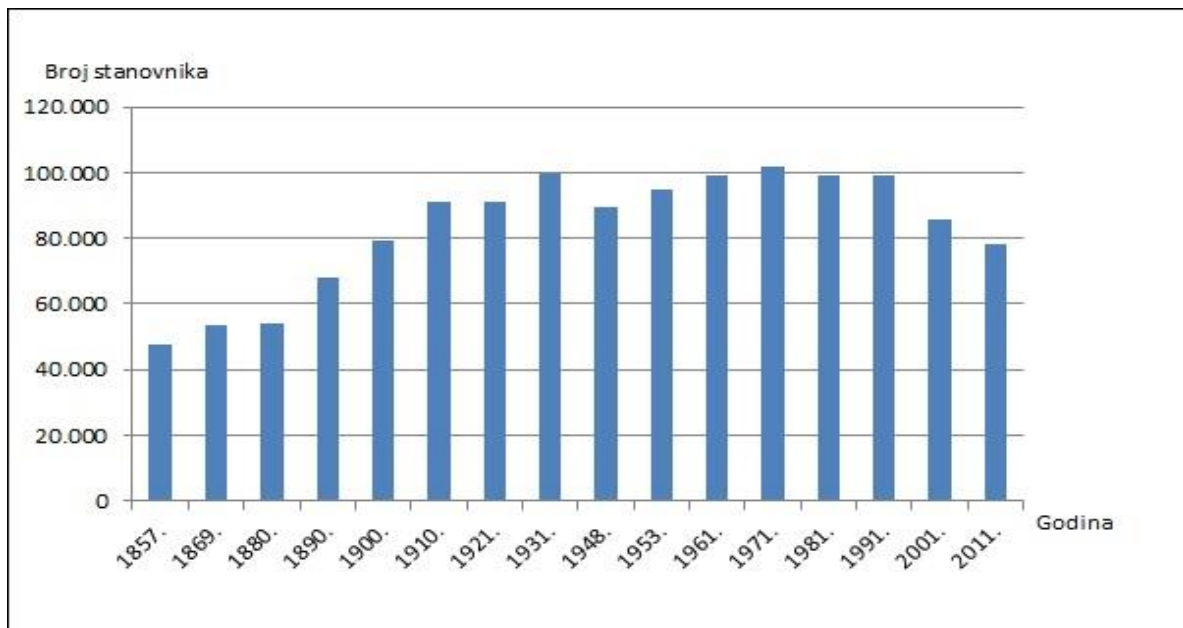
U gornjim dijelovima Pšunja, Papuka i Krndije srednja godišnja temperatura je 7-8 °C, a u njihovim najvišim područjima snižava se na 6-7 °C. U zapadnom dijelu Požeške kotline godišnja količina oborine iznosi 800-900 milimetara i nešto je veća nego u istočnom, gdje iznosi 700-800 mm. U okolnom gorju količina oborine se povećava s visinom i svuda iznosi više od 1000 milimetara (Sijerković, 2006.). Česte su temperaturne inverzije u nizini. Jeseni su duge i svježije, a tijekom proljeća i jeseni česte su pojave magle i mrazovi.

1.2.4. Demografska obilježja

Požeško-slavonska županija bilježila je stalan porast broja stanovnika od 1857. (47.877) do 1931. godine (99.657). Razdoblje Drugog svjetskog rata ostavilo je značajne posljedice na stanovništvo županije te je prema popisu iz 1948. godine došlo do smanjenja broja stanovnika (89.646). Nakon toga razdoblja slijedi ponovan konstantan porast broja stanovnika, sve do 1971. g., kada je zabilježen i maksimalan broj od 101.745 stanovnika. Nakon 1971. g. slijedi daljnji pad koji se nastavlja sve do danas. Ovaj pad broja stanovnika je, naime, očigledna posljedica i Domovinskog rata i negativnih društveno-gospodarskih kretanja zadnja tri desetljeća (sl. 4.).

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine Požeško-slavonska županija ima 78.034 stanovnika, u usporedbi s Popisom iz 2001. godine kada je imala 85.831 stanovnika. Prema zadnjem popisu stanovništva, najveći broj stanovnika broji grad Požega s 26.248 stanovnika, slijede grad Pleternica s 11.323 stanovnika i grad Pakrac s 8.460 stanovnika. Od općina na području Požeško-slavonske županije, općina Velika broji najviše stanovnika (5.607). Najmanji broj stanovnika ima općina Čaglin (2.723 stanovnika). U Požeško-slavonskoj županiji nastavljaju se negativni pokazatelji (pad broja stanovnika, negativan

prirodni priraštaj i negativan migracijski saldo). Ukupni broj stanovnika u razdoblju 2001. do 2011. pao je za cca 10% .¹

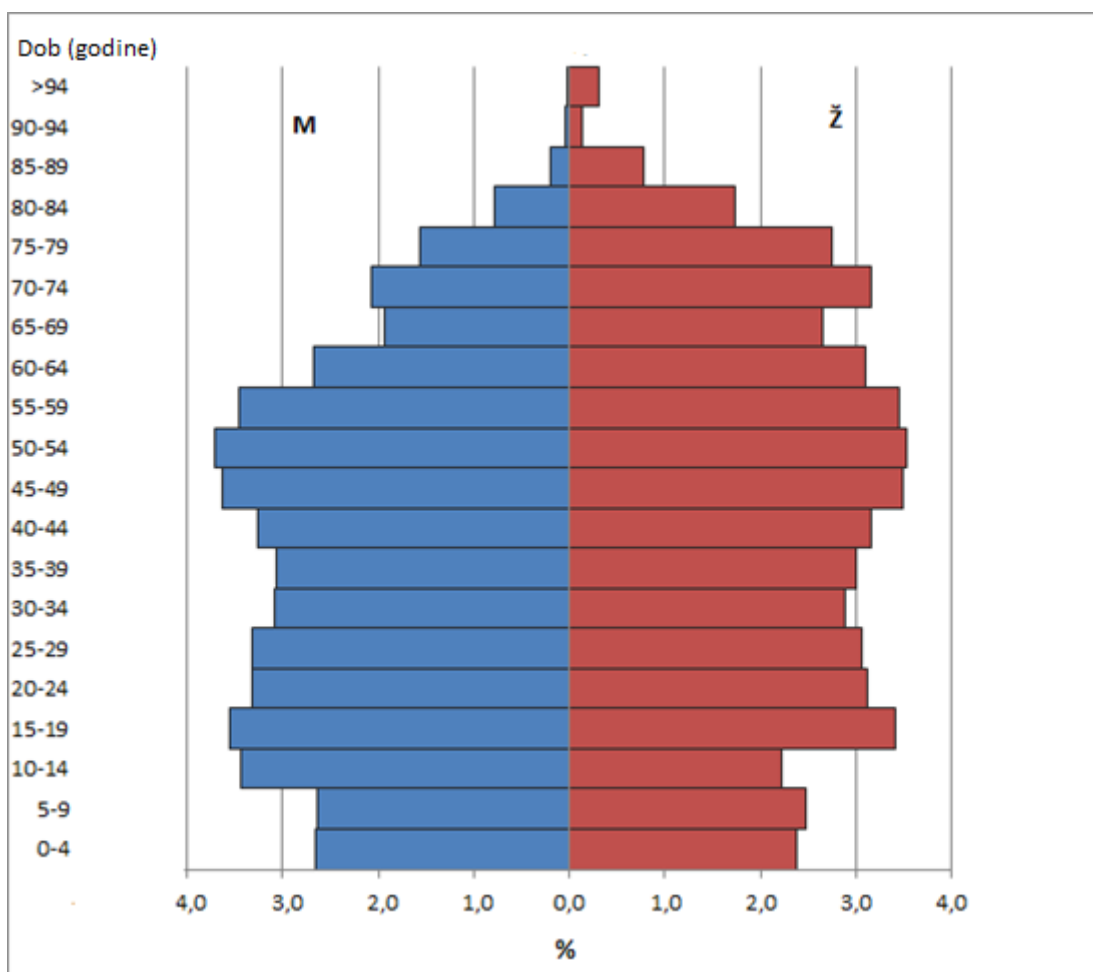
Sl.4. Promjena broja stanovnika Požeško-slavonske županije od 1857.-2011.

Izvor: DZS, Broj stanovnika po županijama

Dobno-spolna struktura stanovništva Požeško-slavonske županije slična je kao i u ostatku države. Prema popisu stanovništva iz 2011. g. veći je udio žena te iznosi 51,5 %, dok je udio muškaraca 48,5 %. Dobna struktura stanovništva Požeško-slavonske županije (40,9 godina) povoljnija je nego na razini Republike Hrvatske (41,7 godina). Naime, kao i u ostatku države, prisutan je trend starenja stanovništva.

Dobno-spolna struktura stanovništva PSŽ prikazana je na slici 5. Baza piramide koja se sužava ukazuje na velik udio zrelog i starog stanovništva, a sve manji udio mladog stanovništva. U skupini starog stanovništva veći je udio ženskog nego muškog stanovništva, što je izravna posljedica Drugog svjetskog rata. U zrelim dobnim skupinama odnos muškog i ženskog stanovništva je podjednak, dok je u mladim dobnim skupinama veći udio muškog stanovništva, što je prirodna pojava. Može se zaključiti da piramida ima oblik urne, koja ukazuje na trend starenja stanovništva, odnosno pojavu sve manjeg prirodnog prirasta i veliko povećanje udjela zrelog stanovništva.

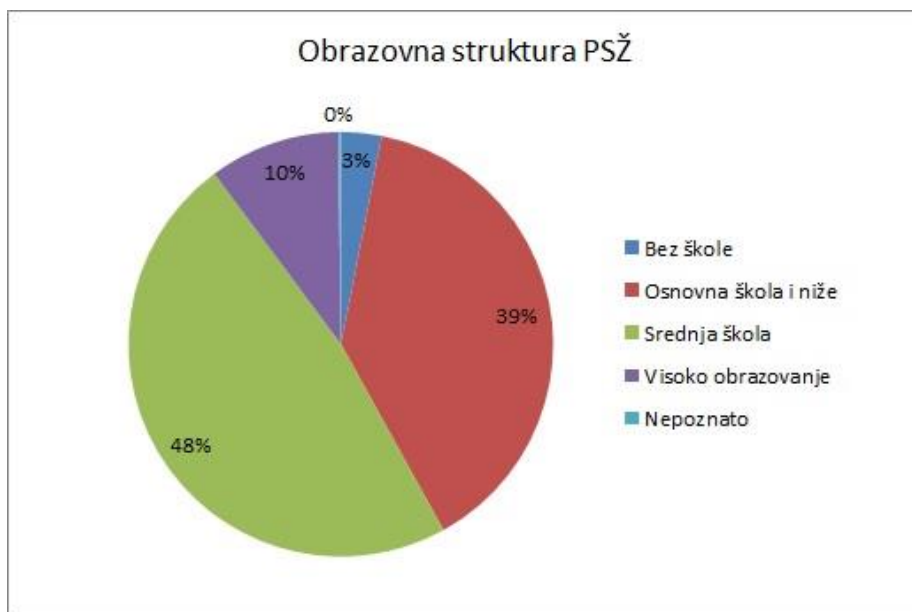
¹ ŽRS PSŽ 2017-2020

Sl.5. Dobno-spolna struktura Požeško-slavonske županije

Izvor: DZS, Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011. g.

Obrazovna struktura stanovništva je veoma bitna zbog gospodarskog razvoja nekog područja, a u ovom slučaju i radi razvoja (ruralnog) turizma županije. Slika 6. prikazuje obrazovnu strukturu Požeško-slavonske županije iz koje se jasno iščitava da je najveći udio stanovništva sa završenom srednjom školom (48 %), što čini gotovo polovicu obrazovne strukture županije. Nakon toga slijedi veliki udio stanovništva sa završenom osnovnom školom i niže (39 %), koji ukazuje na veliki udio starog stanovništva koje nije imalo prilike za višim obrazovanjem. Najmanji udio je stanovništva bez škole (3 %), dok je udio stanovništva sa visokim obrazovanjem (viša škola, fakultet, doktorat) niskih 10 %. Ovo direktno ukazuje na nedostatak mladog visokoobrazovanog stanovništva koje bi svojim znanjem i sposobnostima moglo utjecati na poboljšanje lokalne ekonomije područja, među ostalim i turizma.

Sl.6. Obrazovna struktura Požeško-slavonske županije

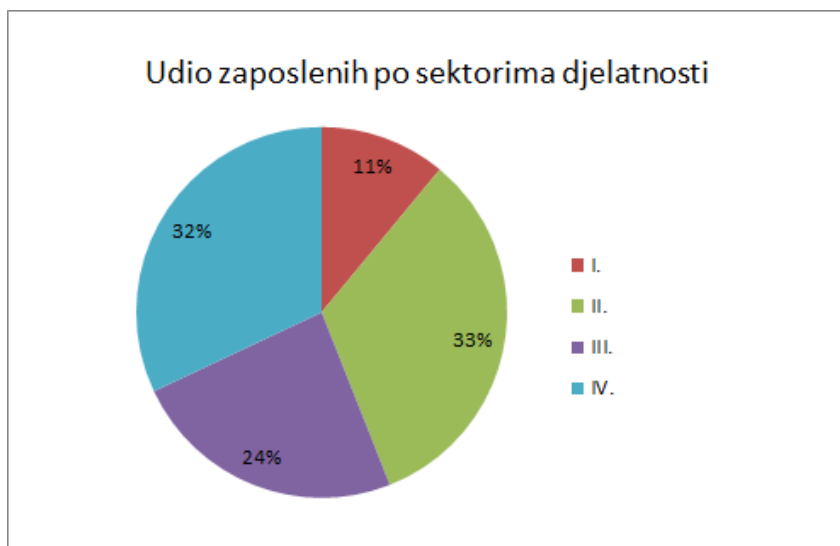
Izvor: DZS

Gospodarska struktura Požeško-slavonske županije najbolje se može vidjeti prema ukupnom broju zaposlenih i udjelima zaposlenih po sektorima djelatnosti. Manje od trećine stanovništva Požeško-slavonske županije je aktivno (zaposleno), odnosno bavi se nekom djelatnošću. Ukupna zaposlenost od početka ovog desetljeća u županiji je u padu, ipak zadnjih par godina dolazi do blagog porasta (tab. 1.). Ova činjenica govori da gospodarska situacija nije sjajna - zbog nedostatka radno sposobnog stanovništva i velikog udjela starog stanovništva. Prema zaposlenima u sektorima djelatnosti (sl. 7.) najmanji udio zauzimaju zaposleni u primarnom sektoru (11 %) iako je Požeško-slavonska županija poljoprivredna županija. Udio zaposlenih u sekundarnom sektoru (33 %) gotovo je jednak udjelu u kvartarnom sektoru (32%), dok tercijarni sektor zauzima udio od tek 24 %.

Tab.1. Broj zaposlenih po godinama u Požeško-slavonskoj županiji

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Broj zaposlenih	18.848	18.492	17.495	17.271	17.463	17.860

Izvor: ŽRS PSŽ 2017-2020

Sl.7. Udio zaposlenih po sektorima djelatnosti u Požeško-slavonskoj županiji

Izvor: DZS

2. CILJEVI RADA I HIPOTEZE

Temeljni cilj ovoga istraživanja je saznati nešto više o ulozi baštine u razvoju ruralnog turizma Požeško-slavonske županije, odnosno istražiti kako prirodna i kulturno-povijesna baština, ponajprije putem različitih objekata u funkciji ruralnog turizma, utječu na razvoj ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji, koja je svojim najvećim dijelom ruralno područje. Također, istražiti će se važnost bavljenja ruralnim turizmom kako za vlasnike objekata, tako i za lokalno gospodarstvo. Uz to, istražiti će se čimbenici, odnosno prednosti i nedostaci, koji utječu na razvoj ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji. I posljednje, istražiti će se koji su najpopularniji lokaliteti baštine privlačni turistima i/ili u koje su upućeni.

Na temelju dosadašnjih istraživanja i proučene literature o predmetu istraživanja postavljeno je nekoliko hipoteza, koje će se ovim radom potvrditi ili opovrgnuti.

Postavljene hipoteze su:

1. *Baština Požeško-slavonske županije bitan je element na kojem se razvija ruralni turizam.*
2. *Ruralni turizam u županiji doprinosi otvaranju radnih mjesta i poboljšanju lokalne ekonomije.*

3. *Baština i ruralni turizam ključni su faktori očuvanja slavonskog identiteta.*
4. *Većina vlasnika objekata u službi ruralnog turizma surađuje s turističkim zajednicama i agencijama, i na taj način pospješuje svoje osigurava daljnji napredak.*
5. *Prirodna i kulturna baština imaju podjednaku ulogu u razvoju ruralnog turizma.*
6. *Većina objekata u funkciji ruralnog turizma nalazi se na obroncima gorja koje se spušta prema Požeškoj kotlini.*

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Metode koje će se koristiti u istraživanju i izradi ovoga rada su: proučavanje relevantne literature i izvora, metoda anketiranja, metoda deskripcije i komparacije, analiza različitih podataka te izrada grafičkih priloga.

Metoda anketiranja bitna je u radu jer su na osnovi nje izvučene zaključne misli te potvrđene ili opovrgnute postavljene hipoteze u poglavlju 2. *Ciljevi rada i hipoteze.* Anketiranje je provedeno na temelju popisa o pružateljima usluga ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji koji je sastavljen na osnovi podataka iz Nacionalnog kataloga - Ruralnog turizma Hrvatske i popisa o svim pružateljima usluga turizma iz Turističke zajednice Požeško-slavonske županije.

Katalogom ruralnog turizma obuhvaćeni su samo oni najreprezentativniji, tj. najznačajniji u turističkom smislu. Iz popisa pružatelja usluga turizma Turističke zajednice PSŽ, izdvojeni su oni, koji su također, najznačajniji pružatelji usluga u ruralnom turizmu. Naime, na tome popisu mnoštvo je različitih pružatelja usluga turizma te nije bilo jednostavno izdvojiti samo one koje se bave ruralnim turizmom (seoskim i agroturizmom). Stoga, sastavljanje popisa temeljilo se na analizi literature, proučavanju Priručnika za bavljenje seoskim turizmom (Baćac, 2011.), proučenoj shemi sastavnica ruralnog turizma, (sl. 8.) i vrsti objekata u seljačkom domaćinstvu (tab. 2.).

Sl.8. Shematski prikaz međuodnosa ruralnog, seoskog i turizma na turističkom seoskom obiteljskom gospodarstvu (TSOG)

Izvor: Baćac, R.(2011).: Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb, 2011

Tab.2. Vrste objekata u seljačkom domaćinstvu

1.	Vinotočje/kušaonica
2.	Izletišta
3.	Soba
4.	Apartman
5.	Ruralna kuća za odmor
6.	Kamp

Izvor: Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN br. 05/08, 44/11 i 118/11)

Na osnovi nabrojanoga, izdvojeni su različiti objekti koji pružaju usluge ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji, navedeni u tablici 10. u poglavlju 5.4. *Najznačajniji pružatelji usluga ruralnog turizma*. Među njima su se našli objekti koji nude usluge prehrane, OPG-ovi, kušaonice vina, ruralna kuća za odmor, prenoćišta, sobe za iznajmljivanje, eko-etno imanje, izletišta, turistička seljačka gospodarstva, objekt za robinzonski smještaj te apartmani.

Anketno istraživanje provedeno je na osnovi sastavljenog popisa pružatelja usluga ruralnog turizma. Anketni upitnici osobno su bili dani većini pružatelja usluga, manji broj ih je proveden telefonskim razgovorom. Anketni upitnici sastojali su se od 21 pitanja. Od toga je 7 pitanja otvorenog, a 14 zatvorenog tipa. U pitanjima zatvorenog tipa: mogućnost jednog odgovora ima 12 pitanja, a mogućnost dva i više odgovora imaju dva pitanja. Anketno istraživanje provedeno je u razdoblju od 2. srpnja do 20. kolovoza 2018. god. Od ukupno 31 pružatelja usluga s popisa, na anketu je odgovorilo 21 ili 67,7 %. Anketnim istraživanjem prikupljeni su osnovni podaci pružatelja usluga ruralnog turizma na temelju kojih će se provjeriti postavljene hipoteze.

4. BAŠTINA U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJI

4.1. Prirodna baština

Prirodna baština Požeško-slavonske županije je malobrojna, no veoma vrijedna. Prirodni čimbenici i procesi utjecali su na krajobraznu raznolikost ovog područja. Već sama činjenica da je područje izolirano gorskim prstenom od ostatka Panonske Hrvatske, rezultirala je stvaranjem jedinstvenog, slikovitog i zanimljivog krajobraza. U ovom poglavlju prikazani su najvrjedniji zaštićeni prirodni lokaliteti, točnije, najvrjednija prirodna baština županije koju je bitno očuvati. Ovi lokaliteti, svojim najvećim dijelom, rezultat su djelovanja prirodnih procesa te manjim dijelom antropogenih procesa. Činjenica da su zaštićeni govori o njihovoj prirodnoj, estetskoj i edukativnoj važnosti, radi koje ih je bitno očuvati za buduće naraštaje.

Iako po svojoj površini spada među manje u Hrvatskoj te nema veliki broj zaštićenih lokaliteta, županija ima veliku površinu pod zaštitom, oko 31.000 ha, što čini 17 % ukupne površine. Najveći dio, dakako, otpada na Park prirode Papuk koji se s 55 % površine nalazi u županiji (Zelić, Crnjac, 2010). U tablici 3. izdvojeni su zaštićeni prirodni lokaliteti prema podacima Javne uprave za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije.

Tab.3. Zaštićeni prirodni lokaliteti u Požeško-slavonskoj županiji

Redni broj	Naziv	Kategorija	Godina proglašenja
1.	<i>Papuk</i>	Park prirode	1999.
2.	<i>Sovsko jezero</i>	Značajni krajobraz	1989.
3.	<i>Požeška gora</i>	Značajni krajobraz	2009.
4.	<i>Park u Kutjevu</i>	Spomenik parkovne arhitekture	1967.
5.	<i>Park u Lipiku</i>	Spomenik parkovne arhitekture	1965.
6.	<i>Park u Trenkovu</i>	Spomenik parkovne arhitekture	1964.

Izvor: Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije

Zaštićenih prirodnih lokaliteta u Požeško-slavonskoj županiji nema mnogo, no oni navedeni u tablici 3. radi svoje jedinstvenosti iznimno su vrijedni na lokalnoj, a i na regionalnoj razini. Među njima, zasigurno, najpoznatiji je Park prirode Papuk, a u nastavku ćemo se osvrnuti i na Sovsko jezero, koje je jedinstven primjerak u Požeškoj kotlini.

Sl.9. Zaštićeni prirodni lokaliteti na području Požeško-slavonske županije

Izvor: Digitalni atlas RH

Park prirode Papuk proglašen je zaštićenim područjem 1999. godine. Obuhvaća najveći dio planine Papuk te dio Krndije. Ima površinu od 336 km² i nalazi se na području dvaju županija, Požeško-slavonske (55% površine) i Virovitičko-podravske županije (45% površine). Park se ističe podjednako svojom geološkom i biološkom raznolikosti, kao i vrijednom kulturnom baštinom.

Unutar Parka prirode nalaze se brojna područja koja imaju veći stupanj zaštićenosti od ostalih dijelova parka. Status posebno zaštićenih područja dobili su zbog svojih neuobičajenih značajki koje ih manifestiraju kao jedinstvene u području, regiji, zemlji, pa čak i šire. Posebno zaštićena područja su: geološki spomenik prirode Rupnica, park šuma Jankovac, posebni rezervat šumske vegetacije Sekulinačke planine, spomenik prirode Dva

hrasta, spomenik prirode Stanište tise, posebni floristički rezervat Pliš-Mališčak-Turjak-Lapjak.²

Također, ovdje se nalazi velik broj važnih arheoloških lokaliteta te lokaliteta i spomenika kulturne baštine. Među važnim lokalitetima kulturne baštine, ovdje se izdvajaju ostaci čak sedam srednjovjekovnih gradova (Ružica grad, Velički grad, Kamengrad, Stari grad, Klak, Stražemanski grad i Pogana gradina) koji su bitni za kulturno-povijesni razvoj područja.

Prostor Parka prirode predstavlja geološki najraznolikije područje u ovom dijelu Hrvatske. Slijedom europskih i svjetskih inicijativa u zaštiti vrijedne geološke baštine stvorene su asocijacije kao što su Europska mreža geoparkova (EGN) te Svjetska mreža geoparkova (GGN). Park prirode Papuk postao je članom navedenih asocijacija 2007. godine, kao prvi geopark iz Hrvatske.³

Sovsko jezero smješteno je na 430 m nadmorske visine, blizu sela Sovski Dol te sjeverno od Slavenskog Broda. Zaštićenim krajobrazom proglašeno je 1989. godine. Predstavlja jedinstven primjerak prirodnog jezera na Dilj-gori, brdsko-brežuljkastom području kontinentalnog dijela Hrvatske. Pretpostavlja se da je jezero ostatak Panonskog mora, takozvano *gorsko oko* ili „*modro oko*“. Ima vlastiti izvor vode, kao posljedica geomorfoloških aktivnosti u prošlosti (Zelić, Crnjac, 2010.). U prošlosti se kod jezera nalazilo staro selo Sovski Dol, a danas se mogu vidjeti samo ostaci nekadašnjeg sela, zapuštene poljoprivredne površine te stari voćnjaci. Sve to utjecalo je na stvaranje današnjeg slikovitog i jedinstvenog pejzaža ovoga područja.

Prirodna očuvanost područja oko jezera je iznimno velika što se najbolje vidi iz bogatstva biljnih vrsta, ljekovitog bilja te raznolikih šuma (šuma hrasta kitnjaka, bukve, graba). Raznoliki sastav ovih šuma ukazuje na klimatsku pogodnost Sovskog jezera za korištenje za turističke izlete, a raznolikost biljnih vrsta šumske i močvarne vegetacije uz pejzažnu ljepotu imaju i edukativnu vrijednost, koje se mogu koristiti za naučne ekskurzije mladih biologa "škola u prirodi".⁴

² Park prirode Papuk, <http://pp-papuk.hr> (10.6.2018.)

³ PP Papuk, <http://pp-papuk.hr/> (10.6.2018.)

⁴ JU za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije, <https://www.priroda-psz.hr/> (10.6.2018.)

4.2. Kulturna baština

Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja.⁵

Kulturna baština je, ustvari, sve ono što je sam čovjek stvorio te izdvojio kao vrijedno i važno očuvanja za buduće naraštaje, koji bi iz baštine koju posjeduju mogli mnogo naučiti o svojim prethodnicima, povijesti i fizičkom svijetu u kojem žive. Svijest i znanje o baštini uči nas važnosti koju baština ima za određene skupine ljudi, odnosno njihovu pripadnost određenoj kulturi iz koje se prepoznaje njihov kulturni identitet. To je posebno bitno u današnjem globaliziranom svijetu, u kojem su izgubljeni već mnogi kulturni identiteti radi nebrige o baštini, kulturi i osobitostima različitih društvenih skupina. Baština je temelj na kojem se gradi kulturni identitet, i stoga ju je bitno prepoznati, zaštititi i očuvati za buduće naraštaje kako bi se očuvale kulture, tj. kulturni identiteti.

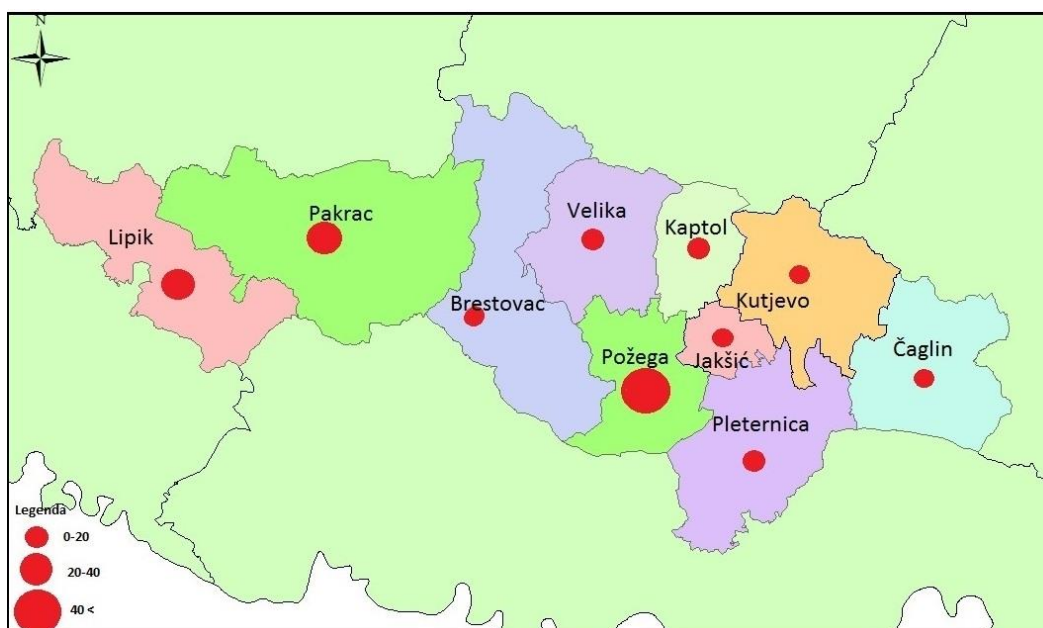
Dobara kulturne baštine u Požeško-slavonskoj županiji je mnogo, a potječu iz različitih vremenskih razdoblja, što uistinu pokazuje njenu jedinstvenost i iznimnu vrijednost. Najviše zaštićenih kulturnih dobara nalazi se na području grada Požege i Lipika, a manji broj u ostalim gradovima i općinama (sl.11.).

Sl.10. Kužni pil na Trgu Svetog Trojstva

Izvor: <http://hotspots.net.hr/wp-content/uploads/2018/08/Ku%C5%BEpi-pil-768x512.jpg>

⁵ Ministarstvo kulture RH, www.min-kulture.hr (15.6.2018.)

Sl.11. Brojnost zaštićenih kulturnih dobara po gradovima i općinama u Požeško-slavonskoj županiji
Izvor: Digitalni atlas RH

4.2.1. Materijalna kulturna baština

Materijalna kulturna baština označava ukupnost materijalnih ostataka koje su stvorili ljudi. Prema svojem fizičkom obliku, dijelimo ju na nepokretnu i pokretnu kulturnu baštinu. U nastavku rada govorit ćemo o materijalnoj kulturnoj baštini koja se nalazi u *Registru kulturnih dobara*⁶ Ministarstva kulture Republike Hrvatske (prilog 1). Registar kulturnih dobara javno je dostupan i sastoji se od tri liste: Liste zaštićenih kulturnih dobara, Liste kulturnih dobara od nacionalnog značaja te Liste preventivno zaštićenih kulturnih dobara.

4.2.1.1. Nepokretna kulturna baština

Nepokretnu kulturnu baštinu s utvrđenim svojstvom kulturnog dobra čine pojedinačne građevine i/ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici. Kolokvijalnim nazivom nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku

⁶ Registar kulturnih dobara, www.data.gov.hr/dataset/registar-kulturnih-dobara (15.6.2018.)

baštinu od pojedinačne građevine prema cjelini (skupina građevina), odnosno područje (krajolik).⁷

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03 Ispravak, NN 87/09, NN 88/10, NN 61/11, NN 25/12, NN 136/12, NN 157/13, NN 152/14) čl. 7. nepokretno kulturno dobro može biti:

- grad, selo, naselje ili njegov dio,
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem,
- elementi povijesne opreme naselja,
- područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama,
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone,
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima,
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru,
- vrtovi, perivoji i parkovi,
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti.⁸

Požeško-slavonska županija, prema Registru kulturnih dobara (prilog 1.), ima veliki broj lokaliteta/dobara zaštićene nepokretne kulturne baštine za jednu površinom malu županiju. Od toga, 33 dobra su preventivno zaštićena. Najviše je baštine pod kategorijom profane graditeljske baštine, zatim slijedi arheološka baština te sakralna graditeljska baština. Od lokaliteta/dobara nepokretne baštine najveći broj nalazi se na području grada Požege i Lipika.

Baština koja je najistaknutija i najpopularnija u turističkom smislu: Crkva sv. Duha sa franjevačkim samostanom u Požegi, katedrala sv. Terezije Avilske u Požegi, Crkva sv. Lovre u Požegi, Kužni pil u Požegi, povijesni kompleks Kutjevo, srednjovjekovni grad Velika, zgrada Gradskog muzeja u Požegi, Gradska kuća u Požegi, zgrada Županijske palače u Požegi, kompleks ergele Lipik, stari grad Kaptol, Spahijski podrum u Pakracu, vlastelinstvo Janković u Pakracu, Lječilišne zgrade u Lipiku, Spomenik fra Luku Ibrišimoviću u Požegi, nalazište Rudine, Crkva sv. Katarine, Crkva sv. Augustina u Velikoj, zgrada Isusovačke gimnazije u Požegi, ...

⁷ Ministarstvo kulture RH, www.min-kulture.hr (15.6.2018.)

⁸ Ministarstvo kulture RH, www.min-kulture.hr (15.6.2018.)

O nalazištu Rudine nešto više biti će spomenuto u nastavku rada, pošto je ono iznimno vrijedno nalazište romaničke arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj. Također, spomenut će se i Crkva sv. Duha, Kužni pil i Spahijski podrum, koji su bitni elementi turističke ponude županije.

Prethodno nabrojana kulturna dobra su ona koja se najviše spominju u kulturno-povijesnom i turističkom smislu te na turističkim stranicama i brošurama o gradovima Požeške kotline i Požeško-slavonske županije. Karakterizira ih visoka arhitektonska, umjetnička, estetska, kulturna i povijesna vrijednost. Uz to, mnoga od njih su i jedinstvena jer su među važnijim predstavnicima umjetničko-povijesnog razdoblja u kojem su nastali. Požeško-slavonska županija može se zaista ponositi bogatstvom kulturnih dobara iz različitih razdoblja. Sama fizionomija gradova i mnogih mjesta izravno pokazuje da ovo područje ima dugu i bogatu povijest koja se, zaista, može uspješno turistički valorizirati.

Nalazište Rudine vrijedno je arheološko nalazište koje datira iz srednjeg vijeka, a najpoznatije je po „rudinskim glavama“ – figuralnim romaničkim skulpturama. Nekada je ovo bio samostanski kompleks i benediktinska opatija, a danas su prisutne samo ruševine jer je nalazište godinama degradirano. Romanička crkva i samostan na Rudini iz 12. stoljeća najstarije je srednjovjekovno zdanje u Požeštini. Sklop utvrđene benediktinske opatije sastoji se od benediktinske romaničke crkve sv. Mihovila, samostana i male jednobrodne crkve. Lokalitet je bio poznat početkom 20. stoljeća, kada je i došlo do najvećih devastacija ruševine. Otudivani su dijelovi arhitekture koji su služili kao građevni materijal za izgradnju kuća u okolnim selima (Potrebica i dr., 2004.). Još i danas mogu se vidjeti dijelovi ruševina uzidani u objektima obližnjih sela. Ipak, rudinske glave, kao vrijedni ostaci romaničke arhitekture, uspjele su se očuvati te čine najznačajniju skupinu romaničke skulpture u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Crkva sv. Duha sa franjevačkim samostanom nalazi se u Požegi i datira iz 1285. godine. Za vrijeme turske vlasti pretvorena je u džamiju, a njezin je izgled kroz stoljeća promijenjen nizom dogradnji. U arheološkom istraživanju provedenom 1995. godine pronađen je romanički portal iz 13. stoljeća, jedan od najvećih romaničkih portala iz 13. stoljeća pronađenih u Hrvatskoj. Po odlasku Turaka, franjevci obnavljaju crkvu i grade novi samostan. Prostor crkve ispod svetišta namijenili su grobnici u kojoj su pokopani

brojni glasoviti Požežani, poput fra Luke Ibrišimovića „Sokola“.⁹ Današnji izgled crkva je dobila u drugoj polovici 19. stoljeća, nakon požara koji je zahvatio veliki dio grada Požege. Crkva se, zajedno sa franjevačkim samostanom, smatra jednim od najvrjednijih baroknih spomenika sakralne arhitekture. U požeškom franjevačkom samostanu čuvaju se vrijedni primjerci crkvenog tekstila nastalog u širokome rasponu od kraja 17. do 20. stoljeća (Potrebica i dr., 2004). Samostan se ističe i svojom bogatom knjižnicom koju su osnovali franjevci, u kojoj se čuvaju rijetke knjige i inkunabule.¹⁰ Nasuprot Crkve sv. Duha nalazi se najvažniji sakralno-profani spomenik - Kužni pil, u samom središtu grada.

Kužni pil je barokni spomenik podignut od strane Požežana 1749. godine (Slika 10.). Predstavlja spomenik žrtvama (798 osobe) kuge koja je 1739. godine poharala područje. Nalazi se na središnjem požeškom trgu – Trgu Svetog Trojstva te je jedan od simbola grada Požege.

Spahijski podrum ili španski podrum, kako se još naziva, jedan je od najimpozantnijih objekata Pakraca i njegove okolice. Sastoji se od dva krila, odnosno građen je u ključ. Kroz povijest je postojalo više teorija o vremenu njegova nastanka. Najstarije tumačenje je ono kako se radi o građevini građenoj još u srednjem vijeku u kojoj je nekada bila smještena i kovnica novca (sredinom 13. stoljeća). Danas je prevladalo mišljenje kako se izvorno radi o skladištu pakračkog vlastelinstva koje je za te potrebe namjenski izgrađeno u 18. stoljeću. Objekt se sastoji od podrumskog dijela i dva kata, a u gornji dio objekta se moglo ući i kolima. U podrumu se čuvalo vino u hrastovim bačvama, od kojih se dio i danas nalazi ondje, a na prvom katu i potkrovlju ostali prinosi sa vlastelinstva (žitarice, voće, povrće). Iznad prednjeg ulaza na pročelju, uokvirenog sa klesanim kamenim nadvratnicima i dovratnicima, nalazi se grb koji se nekad tumačio kao grb kovnice, a u novije vrijeme je prevladalo mišljenje kako se radi o grbu obitelji Janković.¹¹

4.2.1.2. Pokretna kulturna baština

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, pokretnu kulturnu baštinu čine: zbirke predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, crkveni

⁹ Nedela, D. (2015): POŽEGA Turistički vodič, ZOA d.o.o., 2015, Požega

¹⁰ Nedela, D. (2015): POŽEGA Turistički vodič, ZOA d.o.o., 2015, Požega

¹¹ TZ Grada Pakraca, <http://tz-pakrac.hr/listings/spahijski-podrum> (15.6.2018.)

inventar i predmeti, arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi, zatim arheološki nalazi, filmovi, etnografski predmeti, stare knjige, novac, vrijednosni papiri, kazališni rekviziti, kostimi i slični predmeti.

U Požeško-slavonskoj županiji malen je broj dobara pokretne kulturne baštine u odnosu na brojnost nepokretnih kulturnih dobara. Većinom su to sakralno/religijski predmeti te nekoliko dobara koja pripadaju knjižničnom i muzejskom fondu; bogata i raznolika muzejska građa Gradskog muzeja Požega, knjižnični fond profesorske knjižnice u Požegi te inventari crkve sv. Augustina, sv. Duha te katedrale sv. Terezije Avilske.

4.2.2. Nematerijalna kulturna baština

Pojam nematerijalna kulturna baština obuhvaća: prakse, predstave, izrazi, znanje, vještine, kao i instrumente, predmete, ruketvorine i kulturne prostori koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i, u nekim slučajevima pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz generacije u generaciju, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao reakciju na svoje okruženje, svoje uzajamno djelovanje s prirodom i svoju povijest. Ona im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost.¹²

Sukladno članku 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03; NN 157/03, Ispravak), nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta,
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote,
- tradicijska umijeća i obrti.¹³

U Požeško-slavonskoj županiji postoji 13 zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara (prema ŽRS PSŽ 2017-2020), koji su ujedno i zajednička nematerijalna baština cijele

¹² Ministarstvo kulture RH, www.min-kulture.hr (19.6.2018.)

¹³ Ministarstvo kulture RH, www.min-kulture.hr (19.6.2018.)

Slavonije (tab. 4.), dok su u Registru kulturnih dobara navedena samo dva zaštićena nematerijalna kulturna dobra u Požeško-slavonskoj županiji.

(„U Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske koji je dostupan u digitalnom obliku na stranici Ministarstva kulture vode se samo dva nematerijalna kulturna dobra: Crkveno pučko pjevanje i Grgurevo – požeški vinogradarski običaj. Stvarni broj nematerijalnih dobara ipak je veći: tradicije uzgoja lipicanaca, umijeće pripreme kulena, bećarac itd. karakteristični su i za područje Požeško-slavonske županije, ali ih Registar nije tako klasificirao, vjerojatno zato što su ova dobra karakteristična i za druge slavonske županije.“ – Konzervatorski odjel u Požegi, Uprava za zaštitu kulturne baštine)

Tab.4. Zaštićena nematerijalna kulturne baština u Požeško-slavonskoj županiji

Redni broj	Naziv
1.	Umijeće sviranja na tamburi samici, Slavonija
2.	Umijeće šaranja tikvica na području Slavonije
3.	Umijeće izrade zlatoveza (istočna Slavonija)
4.	Umijeće izrade tradicijskih ženskih frizura s područja Slavonije, Baranje i Srijema
5.	Umijeće izrade slavonskog kožnog prsluka
6.	Tradicije uzgoja lipicanaca u Slavoniji, Baranji i Srijemu
7.	Šetana kola s područja Slavonije
8.	Svatovac – tradicijski vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema
9.	Priprema tradicijskog slavonskog kulena/kulina
10.	Požeški vinogradarski običaj – Grgurevo
11.	Pjevanje starogradskih pjesama na području Slavonije, Baranje i Srijema
12.	Bećarac - tradicijsko vokalno-instrumentalni napjev poznat na području Slavonije, Baranje i Srijema
13.	Crkveno pučko pjevanje na području Slavonije i Srijema

Izvor: Lista zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara, Ministarstvo kulture RH

Požeški vinogradarski običaj - Grgurevo jedan je od 13 zaštićenih elementa nematerijalne kulturne baštine u Požeško-slavonskoj županiji. To je običaj karakterističan samo za grad Požegu i požeško područje. Smotrom povijesnih postrojbi Požežani unatrag tri stoljeća

redovito obilježavaju povijesni datum 12. ožujka 1688. godine, dan kada je fra Luka Ibrišimović oslobodio Požegu od 150 godina duge turske okupacije. Tog se dana na brdu Sokolovac pucnjevima iz topova i mužara obilježava čuvena bitka na Sokolovcu, gradskim ulicama paradiraju povijesne postrojbe i gradske straže iz cijele Hrvatske i inozemstva, a sve se zalije čašicom dobrog vina mnogih požeških vinara.¹⁴ Slave ga vinogradari, iako nije direktno vezan za samo vinogradarstvo, nego je sjećanje na povijesni događaj istjerivanja Turaka iz ovog kraja. Vinogradari svake godine polaze u svoje vinograde gdje uz pjesmu, jelo i mlado vino pucaju iz malih topova - mužara (Žebčević-Matić, 1996.). Odlazak u vinograde, pucanje iz topova te smotra povijesnih postrojbi čine Grgurevo jednim specifičnim običajem i manifestacijom, koji je bitna turistička atrakcija Požege i Požeške kotline, jer je spoj slavonske tradicije, gastronomije i zabave koji su jedinstveni i turistički atraktivni.

Nematerijalna kulturna baština bitna za očuvanje od zaborava, očuvanje slavonskog identiteta te promociju ruralnog, seoskog i agroturizma, svakako su i stara tradicionalna slavonska jela koja nisu zaštićena kao baština, a već su dosta zaboravljena. Najveću ulogu pri promociji starih tradicionalnih jela, uz zanimljive priče, ima Gradski muzej u Požegi. U želji da sačuva što više starih jela, Etnološki odjel Gradskog muzeja Požega osmislio je projekt *Muzej u loncu* s tradicijskim jelima slavonske kuhinje s kraja 19. i početka 20. stoljeća poput vinogradarskog ćevapa, vajnsupe, požeških pijanaca, trganaca...¹⁵ Jer, prehrana nije samo pripremljeno i pojedeno jelo, ono je filozofija i navika, običaj i ponašanje, naprosto najživlja slika onih prije nas, čija su jela ovisila o socijalnom momentu, tradiciji, utjecajima doseljenika, modi i povijesnim trenucima.¹⁶

Ovim projektom promoviraju se stara jela, čuvaju od zaborava i nastoje uvrstiti u gastronomsku ponudu ugostiteljskih objekata u Požeško-slavonskoj županiji. Naime, to nisu samo jela, već jela sa svojom prošlosti i zanimljivim pričama, kojima se posjetitelji mogu privući i uživati u jednom posebnom gastronomskom doživljaju.

¹⁴ Nedela, D. (2015.): POŽEGA Turistički vodič, ZOA d.o.o., Požega 2015

¹⁵ CROATIAN HOT SPOTS, <http://hotspots.net.hr/2018/08/krenimo-misticnim-putevima-pozesko-slavonske-zupanije/> (15.8.2018.)

¹⁶ Muzej u loncu, <https://www.muzejuloncu.com/zasto-muzej-u-loncu> (20.8.2016.)

5. RURALNI TURIZAM U POŽEŠKO-SLAVONSKOJ ŽUPANIJU

5.1. Temeljni turistički resursi

Temeljni turistički resursi Požeško-slavonske županije su prirodno-geografska osnova i bogata kulturna baština, na kojima se temelji razvoj različitih oblika turizma i turističke ponude. Očuvana priroda jedan je od glavnih privlačnih faktora za razvoj ruralnog turizma. Iznimna georaznolikost, dinamičnost reljefa, izvanredna raznolikost biljnog i životinjskog svijeta te brojni ostatci materijalne baštine čine izuzetno važne faktore turističke atrakcijske osnove županije. Najznačajniji prirodni lokaliteti bitni za ruralni turizam spomenuti su već prethodno u poglavlju 4.1. *Prirodna baština.*, a ostali prirodni resursi prikazani su u tablici 5. Uz prirodne resurse, neizostavan turistički resurs čini i kulturno-povijesna baština, o kojoj je bilo riječi u poglavlju 4.2. *Kulturna baština*, dok su u tablici 6. prikazani ostali kulturni resursi.

Tab.5. Ostali prirodni resursi u Požeško-slavonskoj županiji

Resursi	Opis/lokacija
Reljef	Vinorodni brežuljci i brda Požege, Kutjeva, Pleternice
Rijeke	Orljava, Londža, Pakra, Brzaja, Kaptolčanka, ...
Jezera	Sovsko jezero, Zvečevačko jezero
Termalni izvori	Izvori kod Lipika, Pakraca i Velike
Umjetni ribnjaci	Poljana, Vetovo, Lukač, Rajsavac, Eminovci, Zarilac, ...
Životinjski svijet	Jelen, srnjak, divlja svinja, fazan, zec, prepelica
Biljni svijet	Hrast kitnjak, hrast lužnjak, bukva, grab, jela, hrast medunac, tisa, lijeska, jaglac, visibaba, gavez, ...

Izvor: izradila autorica prema analiziranoj literaturi

Tab.6. Ostali kulturni resursi u Požeško-slavonskoj županiji

Resursi	Opis
Manifestacije	Aureafest, Festival jednogminutnih filmova, Dani graševine, Ivanjski krijes, Devetnice, Fišijada, Vincelovo, Grgurevo, Kulenijada, Papučki jaglaci, Ribarske večeri u Vetovu, Najduži stol u Velikoj, Smotra folklor Lidas, Poljadija u sru, Noć knjige, Požeške orguljaške večeri,...

Kulturne institucije	Gradski muzej Požega, Muzej grada Pakraca, Gradsko kazalište Požega, Gradska knjižnica i čitaonica Požega, Hrvatska knjižnica i čitaonica Pleternica, Narodna knjižnica i čitaonica Kutjevo, Gradska knjižnica i čitaonica Pakrac, Gradska knjižnica i čitaonica Lipik, Konzervatorski odjel Požega, Državni arhiv, Slavonski Brod - Odjel u Požegi
Znameniti ljudi	Julije Kempf, Dragutin Lerman, Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović, Miroslav Kraljević, Franjo Ciraki, Antun Kanižlić, Vilma Nožinić, Mia Oremović..
Sportsko - rekreacijski objekti	Planinarski dom Omanovac, Sportska dvorana 'Tomislav Pirc', Stadion NK Slavonija, Moto-cross staza Villare, Automotodrom Glavica, šetnica uz Orljavu, Aeroklub u Pleternici, Kasački klub u Lipiku..
Kultura života i rada	Tradicijski obrti, folklor, rukotvorstvo, tradicijska gradnja, vinogradarstvo i vinarstvo, tradicionalna slavonska gastronomija, poljodjelstvo, lovstvo, tradicionalni slavonski prehrambeni proizvodi, ...

Izvor: izradila autorica prema analiziranoj literaturi

5.2. Obilježja turizma u Požeško-slavonskoj županiji

Požeško-slavonska županija većinski je ruralno područje (većinu teritorija zauzimaju poljoprivredne površine 49,3%, i šume 45,3%, s 5,4% neobrađene) u kojem se razvoj turizma temelji na bogatoj kulturno-povijesnoj i prirodnoj osnovi. Teško je napraviti distancu između ruralnog turizma i ostalih oblika turizma jer se oni međusobno isprepliću. Odnosno, selektivni oblici turizma poput biciklističkog, lovnog, zdravstvenog, vjerskog, kulturnog, kamping turizma, čine ponudu ruralnog turizma cjelovitom i raznolikom, tj. njen su neizostavan dio. U županiji postoji bogata ponuda različitih (selektivnih) oblika turizma i turističkih resursa koji su još uvijek nedovoljno valorizirani.

Najznačajniju ulogu u turističkoj ponudi županije imaju kulturno-povijesne zgrade i znamenitosti. Lokaliteti prirodne baštine nisu dovoljno promovirani, osim Parka prirode Papuk. Također, u turističkoj ponudi važnu ulogu ima i tradicionalna slavonska gastronomija te vinarstvo koje treba bolje promovirati. Najveću turističku atraktivnost imaju manifestacije: Aureafest (nekadašnje Zlatne žice), Dani graševine, Grgurevo, Ivanjski krijes, Fišijada, Devetnice (tab. 7.), a najviše turistički privlačnih manifestacija održava se u razdoblju od svibnja do rujna.

Tab.7. Najvažnije manifestacije u Požeško-slavonskoj županiji

Naziv	Opis
Aurea fest (Zlatne žice Slavonije)	Glazbeni festival koji se održava od 1969.g. u Požegi. Središnja je kulturno-zabavna manifestacija u Slavoniji. Na festivalu se izvodi tamburaška glazba, folklor te popularna glazba.
Festival jednogminutnih filmova	Revija jednogminutnih filmova ima tradiciju od 26.godina, održava se u svibnju u Požegi te okuplja veliki broj ljubitelja filmske umjetnosti. Također, najstarija je međunarodna filmska manifestacija utemeljena u Hrvatskoj.
Dani graševine	Festival graševine koji se održava svake godine u Kutjevu, u lipnju. Promovira vinogradarstvo i vinarstvo, uz različite zabavne sadržaje i eno-gastronomsku ponudu.
Fišijada	Održava se početkom rujna u Požegi. Tradicionalno se održava u parku pokraj Orljave, a predstavlja umijeće pravljenja ribljeg paprikaša, ribljih specijaliteta te natjecanje u pravljenju istih, uz bogatu ugostiteljsku ponudu.
Ivanjski krijes	Predstavlja stari požeški običaj paljenja ivanjskog krijesa na prvi dan ljeta.
Devetnice	Hodočasnički program duhovne obnove u svetištu Gospe od Suza u Pleternici.
Kulenijada	Požeška Kulenijada najstarija je manifestacija koja promovira tradicionalni slavonski specijalitet – kulen,uz bogatu kulturnu i gastronomsku ponudu. Održava se u lipnju.
LIDAS	Lipanski dani amaterskog stvaranja obuhvaćaju skup različitih manifestacija te smotru folkloru. Održavaju se u Lipnju u Pleternici.

Izvor: izradila autorica prema analiziranoj literaturi

Požeško-slavonska županija najviše posjetitelja imala je tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća, a danas je među najslabije posjećenim županijama u Hrvatskoj. Iako postoji mnoštvo prirodnih i kulturnih resursa na kojima bi se mogla temeljiti i razvijati turistička ponuda, to nije dovoljno prepoznato i valorizirano. Brojnost dolazaka i noćenja još uvijek se ne mijenja dovoljno, tj. nema nekog značajnijeg godišnjeg povećanja.

Jedna od prepreka razvoju turizma u Požeško-slavonskoj županiji su nedovoljni smještajni kapaciteti. Postoji 11 prenoćišta (u Požegi 4, Kutjevu 2, Velikoj 3, Pakracu i Čaglinu po 1), sobe za iznajmljivanje na 9 lokacija (Požega 2, Kutjevo 2, Lipik 3 i Velika 1), apartmani u Lipiku, planinarski dom u Pakracu i nekategorizirani objekt u Požegi. Kvaliteta smještaja ne odgovara međunarodnim standardima i predstavlja neodgovarajuću infrastrukturu za razvoj turizma na području županije. Prema podacima Turističke zajednice županije smještajni objekti u Požeško-slavonskoj županiji 2016. godine broje ukupno 601 krevet, od čega 374 u prenoćištima, 88 u objektima u domaćinstvu, 29 u apartmanima, 40 u

planinarskim domovima, 58 u hotelima baštine, 10 u sobama za iznajmljivanje te u 2 nekategorizirana objekta.¹⁷

Prema tablici 8., u Požeško-slavonskoj županiji prisutne su stalne oscilacije u porastu i smanjenju dolazaka i noćenja u zadnjem desetljeću. Oscilacije u dolascima po godinama nisu toliko izražene kao one u noćenjima. 2014. godina bila je rekordna godina po broju dolazaka i noćenja u ovome razdoblju. Godine 2017. ostvareno je 7.596 dolazaka i 19.383 noćenja, što je malen porast u odnosu na prethodnu godinu. Najveći broj noćenja ostvaruju domaći posjetitelji, dok je broj stranih posjetitelja malen. Najviše stranih posjetitelja dolazi iz Slovenije, Njemačke, Srbije i Slovenije. Najveći ukupan broj posjetitelja u Požeško-slavonskoj županiji ostvaruje Požegu, dok Velika, Pakrac, Pleternica, Lipik i Kutjevo imaju manji udio u ukupnom broju posjetitelja županije.

Tab.8. Dolasci i noćenja posjetitelja u Požeško-slavonskoj županiji u razdoblju 2010.-2017.

Godina	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016	2017.
Dolasci	9.014	9.729	8.801	9.835	11.032	10.284	6.632	7.596
Noćenja	18.786	23.627	19.299	22.376	27.889	24.356	16.886	19.383

Izvor: DZS, Dolasci i noćenja turista za 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017

Razlog malog ukupnog broja posjetitelja vjerojatno je nedovoljno ulaganje u marketing i turističku atraktivnost lokaliteta prirodne i kulturne baštine županije, kao i nedostatka popratne turističke infrastrukture i smještajnih kapaciteta, te promocije županije kao zanimljivog kontinentalnog odredišta turizma, točnije ruralnog turizma.

Budući turistički razvoj županije morao bi se oslanjati prvenstveno na mogućnosti valorizacije svojih prirodnih potencijala kao što su područja zaštićene prirode (Park prirode Papuk, zaštićeni krajobraz Sovskog jezera), bogata šumska područja, brojni bujni vodotoci, vrijedno poljoprivredno zemljište u okruženju ruralnih naselja, kao brojne i vrijedne potencijalne kulturno-povijesne, arheološke i građevine graditeljske baštine, koje pružaju mogućnosti za budući turistički razvitak ovog područja. U tom se smislu ističu i mogućnosti razvijanja različitih oblika kontinentalnog turizma u skladu s valorizacijom prirodnih i prostornih resursa županije, poput lovnog, kulturnog, arheološkog,

¹⁷ ŽRS PSŽ 2017-2020

istraživačkog, izletničkog, zdravstveno–rekreacijskog, rekreativnog, ruralnog, ribolovnog, vinskog, ekološkog turizma i sl.¹⁸

5.3. Postojeći oblici ruralnog turizma

U radu su, do sada, prikazani temeljni turistički resursi koji čine osnovu turističke ponude Požeško-slavonske županije. Bogatstvo prirodne i kulturne baštine pridonijelo je pojavi i razvoju selektivnih oblika turizma u ovome pretežno ruralnom području. Identificirani su ključni oblici turizma i turistički proizvodi u ponudi ruralnog turizma na temelju analizirane literature i izvora. Razvoj ruralnog turizma ima veliki značaj za županiju, i u gospodarskom i u demografskom smislu, jer potiče lokalnu ekonomiju i zadržava ljude na selu, u ruralnom području.

Požeško-slavonska županija u svojoj ponudi ima velik broj oblika turizma na kojima može temeljiti budući razvoj (ruralnog) turizma županije. Prirodno-geografska osnova te bogatstvo kulturno-povijesne županije utjecali su na razvoj seoskog turizma, agroturizma, biciklističkog turizma, lovnog i ribolovnog, vinskog, zdravstvenog, eno-gastronomskog turizma, kamping turizma, vjerskog, kulturnog i izletišnog turizma.

5.3.1. Vinski turizam

Brežuljkasto područje županije poznato je kao vinorodno područje. Ovdje postoji veliki broj vinograda i vinarija u odnosu na malu površinu županije. Vinarstvo ima dugu tradiciju u Požeško-slavonskoj županiji, a vina iz ovog područja prepoznatljiva su u cijeloj Hrvatskoj, a i u svijetu. U svim vinogorjima može se uživati u divnom panoramskom pogledu, a do glavnih vinogorja vode tri vinske ceste u županiji, uz koje postoje i brojne biciklističke rute. S više od trideset vinarija na tri vinske ceste – Vinogorje Požega-Pleternica, Vinogorje Pakrac i najpoznatije hrvatsko Vinogorje Kutjevo, ovaj kraj privlači istinske ljubitelje vina, a s čak 111 planinarskih i biciklističkih staza omiljena je destinacija rekreativaca i sportaša.¹⁹ Vinogorje Kutjevo je najtrofejnije hrvatsko vinogorje na

¹⁸ ŽRS PSŽ 2017-2020

¹⁹ TZ PSŽ, www.tzzps.hr/predstavlanje-turisticke-ponude-i-sadrzaja-posesko-slavonske-zupanije-u-rijeci/ (9.7.2018)

svjetskim ocjenjivanjima vina. Kutjevačka vina dobitnici su nagrada svjetskog stručnog vinskog časopisa Decanter koji svake godine donosi izbor i preporuke najboljih vina na svijetu. Paralela 45.3° koja prolazi Kutjevačkim vinogorjem proteže se značajnim svjetskim vinorodnim područjima – Istrom, Piemontom, Val du Rhoneom, Boredeauxom i Oregonom.²⁰

Vinski turizam postao je izuzetno popularan u županiji u novije vrijeme, a karakteristična prirodna i kulturna osnova, doprinijele su popularizaciji ovoga jedinstvenog i slikovitog ovoga područja. Također, mnogo uglednih imena iz svijeta vinarstva (Krauthaker (sl.12.), Enjingi, Sontacchi, Jakobović, Galić, Markota, ...), zasigurno je pogodovalo razvoju vinskog turizma na području Požeško-slavonskoj županije. Stoga se može zaključiti da vinski turizam ima dobru podlogu na kojoj se razvija, odnosno da vinski turizam predstavlja jednu vrlo razvijenu turističku atrakciju Požeško-slavonske županije.

Sl.12. Vinogorje Krauthaker

Izvor: <http://akademija-art.hr/teletekst/opg/vina/krauthaker-vinogradarstvo-i-podrumarstvo/> (25.8. 2018.)

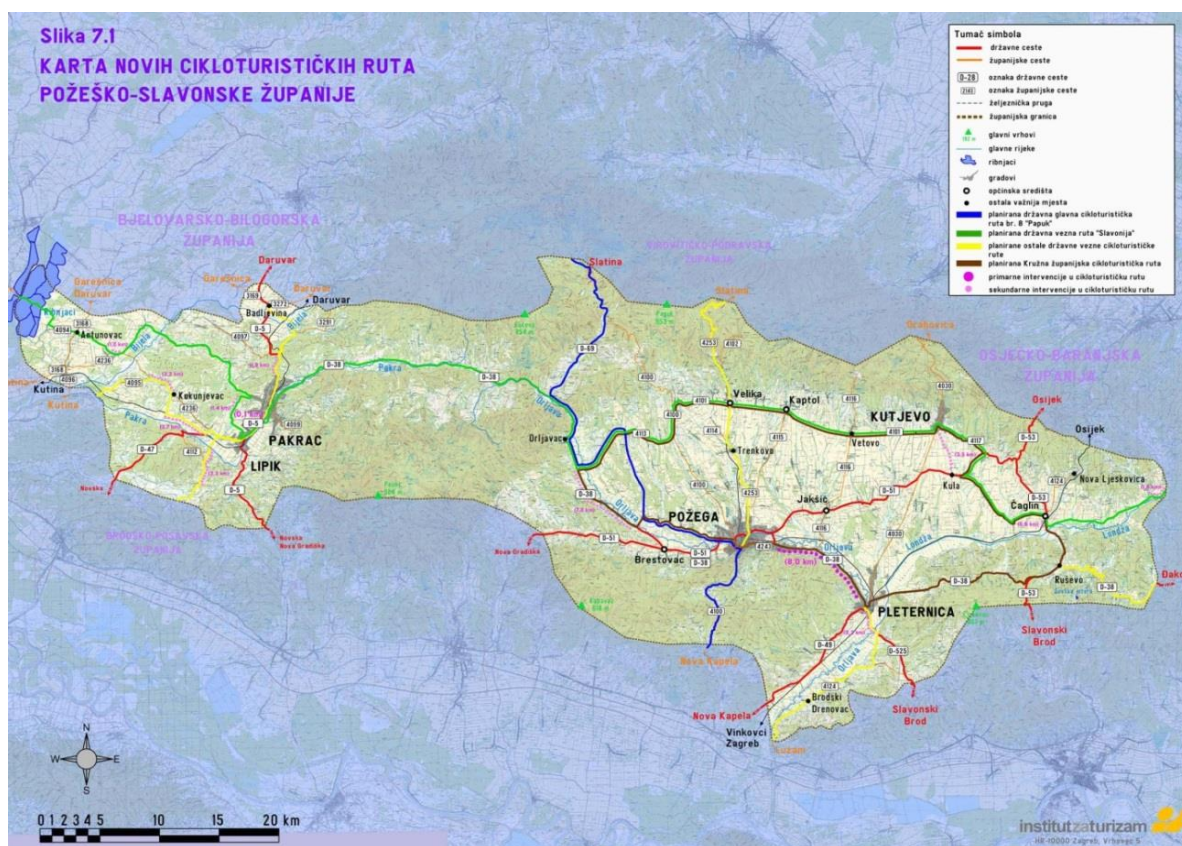
5.3.2. Cikloturizam

Uz vinski turizam u županiji, danas povezujemo i *biciklistički turizam (cikloturizam)* jer mnoge biciklističke rute prolaze vinogorjima. Požeško-slavonskom županijom prolaze tri državne i 43 cikloturističke rute (sl.13.). Na području županije je preko 300 km uređenih

²⁰ CROATIAN HOT SPOTS, <http://hotspots.net.hr/2018/08/krenimo-misticnim-putevima-pozesko-slavonske-zupanije/> (15.7.2018.)

biciklističkih staza, od čega se 212 km nalazi na području Lipika i Pakraca, a preostalih 100 km na području Parka prirode Papuk i Požeške gore.²¹

Ovo područje izuzetno je privlačno biciklistima jer nije tipično ravničarsko, već postoji dinamičan reljef - reljef brda i nizina, posebno privlačan za brdski biciklizam. Biciklistički turizam na ovaj način uspješno spaja biciklizam, rekreaciju, razgled vinograda i vinogorja te eno-gastronomsku ponudu. U prilog tome, idu i brojne osmišljene „Bike and Wine“ staze te turistički aranžmani ponuđeni na stranici Turističke zajednice županije poput Pleternica Bike Tour, Požega City Bike Tour, Zlatni lug Bike Tour, Velika Bike Tour, Sveti Vid Bike Tour, ... Svakako, treba spomenuti i glavne biciklističke staze - Ruta Slavonija i Požeška kružna ruta.

Sl.13. Karta cikloturističkih ruta Požeško-slavonske županije

Izvor: TZ PSŽ, www.tzps.hr/wp-content/themes/tzps/resources/img/ciklo/karta.jpg

Za samu županiju važna je ruta koja čini poveznicu županije smjerom zapad-istok budući da povezuje većinu općina i gradova u županiji. Ruta županijom prolazi od granice

²¹ ŽRS PSŽ 2017-2020

Bjelovarsko-bilogorske županije kod Ribnjaka Poljana Pakračka te preko Lipika, Pakraca, Orljavca, Velike, Kutjeva i Čaglina vodi do granice sa Osječko-baranjskom županijom kod Starog Zdenkovca. Zbog mogućnosti produljenja prema zapadu u smjeru Garešnice i regionalnog parka Moslavačka gora sve do Zagreba te prema istoku u smjeru Đakova, Vinkovaca i Vukovara ova ruta također ima državni potencijal, u najmanju ruku državne vezne rute, a zbog prolaska uzdužno cijelim područjem Slavonije od zapada do istoka između Drave i Save dobila je naziv Slavonska ruta.²²

Veliki značaj za županiju ima i Kružna ruta obodom Požeške kotline smjerom Požega-Pasikovci-Biškupci-Velika-Kaptol-Kutjevo-Čaglin-Ruševo-Pleternica-Požega kao dodatna poveznica dvaju ruta državnog značaja. Kako ova ruta ujedno povezuje i sve gradove i općine u županiji osim Lipika, Pakraca i Jakšića ima i status osnovne županijske rute. Zbog statusa glavne županijske rute i trase koja okružuje Požešku kotlinu nazvana je Kružna ruta.²³

Biciklizam je u Požeško-slavonskoj županiji veoma popularan, a da je tome tako govori i činjenica da postoji par pružatelja biciklističkih usluga/izleta, među kojima se ističe Luks Bike Adventure u Požegi - prva agencija specijalizirana za biciklističke izlete.

5.3.3. Lovni i ribolovni turizam

Za razliku od vinskog i biciklističkog turizma, *lovni turizam* nije toliko dobro razvijen. Unatoč tradiciji lovstva dugoj preko 200 godina, postojanju bogatstva šuma, biljnog i životinjskog svijeta (jelen, srna, divlja svinja, fazan), lovni turizam nema osmišljen koncept niti razvojni put. Na području županije postoji 24 županijska i 19 državnih lovišta koja obuhvaćaju 125.550 hektara površine. Lovstvo u funkciji lovnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji prvenstveno se temelji na organizaciji lova od strane lovačkih društava i udruga.

Postoji značajna potražnja za lovnim turizmom od strane međunarodnih lovaca, ali još uvijek nije prepoznata na ovom području. Problem sa razvojem lovnog turizma leži u

²² Ruta Slavonija, TZ PSŽ, <http://tzzps.hr/bike-single/?id=1090> (20.7.2018.)

²³ Požeška kružna ruta, TZ PSŽ, <http://tzzps.hr/bike-single/?id=1091> (20.7.2018.)

činjenici da ne postoji organizirana ponuda lovnog turizma, ne postoji krovna organizacija za lovni turizam, kao ni adekvatan smještaj za lovce-turiste. Sama infrastruktura također predstavlja jedan od glavnih nedostataka ovoga oblika turizma. Za intenzivni razvoj lovnog turizma treba obnoviti stare lovačke kuće i ostalu infrastrukturu vezanu uz lovišta ili izgraditi nove turističke objekte te oblikovati nove projekte koji lov spajaju s drugim oblicima turizma.²⁴ Požeško-slavonska županija ima velikih potencijala za razvoj lovnog turizma koji bi mogao pridonijeti ekonomiji županije, ponajprije radi svoje ekskluzivnosti, odnosno visokih cijena usluga.

Ribolovni turizam prisutan je u županiji zahvaljujući bogatstvu rijeka i umjetnih ribnjaka. Rijeke su bogate vrstama ribe poput pastrve (rijeke u višim predjelima), šarana, soma i smuđa (nizinske rijeke i umjetni ribnjaci). Ribolov u županiji prvenstveno se odnosi na lov i uzgoj ribe za svakodnevne potrebe, dok je u turističkom smislu nerazvijen iako postoje potencijali. Ribolovni turizam još uvijek nema neku značajniju ulogu u turizmu županije. Osim ribničarstva kao gospodarske djelatnosti, postoje potencijali za razvoj sportsko-rekreacijskog ribolova u sklopu razvoja turističke ponude na području županije.²⁵ Najpoznatiji ribnjak u Požeško-slavonskoj je ribnjak Poljana kod Pakraca, dok postoji i velik broj manje poznatih ribnjaka u Vetovu, Eminovcima, Zarilcu, ...

5.3.4. Kamping turizam

Kamping turizam bilježi sve veću popularnost u Požeško-slavonskoj županiji. Svaka je godina za ovu županiju puna inovacija i pomaka, a trenutno je i u kamperskom usponu. Samo u godinu dana na području županije otvorena su 2 nova kampa, što čini 50% svih kampova na području cijele Slavonije i Baranje, a otvaranje kampova krenulo je u 2017. godini. Riječ je o kamp odmorištu Duboka u Velikoj i kamp odmorištu Zlatni Lug u Emovačkom Lugu, 5 km udaljenom od Požege.²⁶ Naime, ovi kampovi su smješteni u očuvanom okolišu i blizini Parka prirode Papuk, tj. u blizini prirodne baštine, što ih čini turistički atraktivnima.

²⁴ ŽRS PSŽ 2017-2020

²⁵ ŽRS PSŽ 2017-2020

²⁶ Putoholičari, <http://putoholicari.rtl.hr/kampiranje-postaje-hit-u-pozesko-slavonskoj-zupaniji-> (15.7.2018.)

Kamp Duboka nalazi se na rubnom dijelu Parka prirode Papuk u mjestu Velika. Prvi je moderni kamp u istočnom dijelu Hrvatske smješten u prirodnoj oazi doline potoka Dubočanke. Kamp se prostire na površini od 2,3 ha i može primiti do 200 kampista. Ima 11 uređenih parcela za kampere i kamp prikolice sa priključcima za električnu energiju i vodu. Jedan dio kampa predviđen je za boravak gostiju u šatorima. Gosti kampa koriste se zajedničkim sanitarnim čvorom i malom kuhinjom. Okruženje kampa pruža brojne rekreativne mogućnosti poput pješaćenja, sportskog penjanja, vožnje biciklom ili jogginga. Kamp je dobro povezan sa glavnim planinarskim i biciklističkim stazama u parku.²⁷

Druga kamperska senzacija na području Požeško-slavonske krije se u Emovačkom Lugu, nedaleko od poznatog restorana Zlatnog Luga, mjesta odlične domaće hrane. Novouređeno kamp odmorište osmišljeno je za kampiste u prolazu i opremljeno svime što je kampistima s kamperima i kamp kućicama potrebno. Sadrži mogućnost spajanja na električnu energiju i vodu, prostor za servisiranje kampera i kabinu za pražnjenje kemijskih WC-a, tuševe, prostor za pranje suđa i, često najbitnije, WiFi signal. Sastoji se od 15 smještajnih jedinica i može zaprimiti 45 gostiju.²⁸ Neosporna je činjenica da će se kamping turizam u županiji nastaviti razvijati zahvaljujući zanimljivoj prirodnoj osnovi i očuvanoj prirodi (prirodnoj baštini), koje nude pogodnosti za različite oblike aktivnog odmora.

Sl.14. Kamp Duboka

Izvor: <https://www.camping.hr/hr/kampovi/duboka> (23.7.2018.)

²⁷ Kamp Duboka, <http://pp-papuk.hr/kamp-duboka/> (15.7.2018.)

²⁸ Putoholičari, <http://putoholicari.rtl.hr/kampiranje-postaje-hit-u-pozesko-slavonskoj-zupaniji-63188/> (15.7.2018.)

5.3.5. Vjerski turizam

Vjerski turizam razvio se radi svetišta Gospe od Suza u Pleternici, u kojem se svake godine odvija vjerska manifestacija, poznata pod nazivom Devetnice. Devetnice su vjerska manifestacija, odnosno hodočašće koje je pokrenuto prije 63 godine kao izraz štovanja i pobožnosti, odnosno kao program duhovne obnove. Održava se svake godine krajem kolovoza i traje devet dana. Ovo hodočašće ima dugu tradiciju i privlači veliki broj vjernika i turista iz različitih dijelova Hrvatske u Požeško-slavonsku županiju. Glavni nedostatak jačeg razvoja vjerskog turizma županije čini nedostatak smještajnih kapaciteta, što je ujedno i glavni nedostatak turizma u županiji.

5.3.6. Rekreativni turizam

U smislu rekreativnog turizma, ovdje je veoma bitno planinarenje. Naime, radi postojanje izuzetno pogodne prirodne osnove (fizičko-geografskih karakteristika područja) te očuvane prirode (PP Papuk, Psunj, Požeška gora, Krndija), planinarenje je izuzetno popularno u Požeško-slavonskoj županiji. Na ovom području postoji više od 60 planinarskih staza (prema TZ PSŽ) i 6 planinarskih domova (PS Točkica, PD Omanovac, PK Lapjak, PS Mališćak, PK Trišnjica, PK Jezerce i PK Bajin Kijer). Uz planinarenje, u županiji su postoje popularne rekreacijske aktivnosti poput paraglidinga, jahanja, paintballa i sportskog penjanja (tab. 9.).

Tab.9. Postojeće rekreacijske aktivnosti u Požeško-slavonskoj županiji

Rekreacijska aktivnost	Ponuda
Planinarenje	Preko 60 planinarskih staza: Dolački grad, Tromeda-Klikun, Šulerov put, Slavonski planinarski put(1a), ...
Paragliding	Letjelište Pliš, Paragliding klub Rotor, Letački klub Bumbar, Planinarski dom Omanovac
Jahanje	Državna ergela Lipik, Konjički klub Pleternica
Paintball	Paintball udruga Pleternica, Paintball-Eminovci Požega, Zlatni Lug
Sportsko penjanje	Penjalište Sokolina

Izvor: izradila autorica prema analiziranoj literaturi i podacima

5.3.7. Zdravstveni turizam

Zdravstveni turizam razvio se u Lipiku zahvaljujući prirodnim izvorima termomineralne vode. Toplice Lipik imaju višestoljetnu tradiciju liječenja i prevencije termomineralnom vodom. Izvore ljekovite vode na području Lipika koristili su još stari Rimljani, koji su u tome kraju obitavali od I. do kraja IV. stoljeća (Zelić, Crnjac, 2010.). Višestoljetna tradicija u liječenju bazirana je prvenstveno na ljekovitim svojstvima vode koja ima stalnu temperaturu izvorišta od 60°C, a zbog svog kemijskog sastava ima izvanredne balneološke karakteristike po temperaturi, količini fluorida te sadržaju dominantnih iona: natrija, hidrogenkarbonata i klorida.²⁹ Kupališno-lječilišni kompleks zajedno sa perivojem u Lipiku podignuti su krajem 19. stoljeća. Perivoj u sklopu kompleksa ujedno je i spomenik parkovne arhitekture, proglašen zaštićenim 1965. godine.

Kompleks se sastoji od Zdravstveno-rekreacijskog centra i Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju, odnosno od bolničkog i hotelskog dijela. Specijalna bolnica u Lipiku (sl. 15.) temelj je razvoja lječilišnog turizma u ovom području. Spojem prirodnih činitelja, modernih medicinskih dostignuća i stručnog osoblja pripremaju se rehabilitacijski programi prilagođeni specifičnim potrebama svakog pojedinca. Toplice Lipik idealno su mjesto za preventivno liječenje i usluge zdravstvenog turizma.³⁰

Danas, jednako kao i u prošlosti, u toplice dolaze ljudi iz svih dijelova Hrvatske, ali i susjednih zemalja. Strukturu klijenata čine većinskim dijelom domaći, a manjim dijelom strani gosti. Toplice imaju jake temelje na kojima se može značajnije razvijati zdravstveni turizam, koji je jedan od najvažnijih oblika turizma u današnjem svijetu, kako radi sve starijeg stanovništva, tako i radi prevencije zdravlja pojedinca.

²⁹Naturala, <http://naturala.hr/toplice-lipik-visestoljetna-tradicija-lijecenja-termalnom-vodom/4688> (23.7.2018.)

³⁰Naturala, <http://naturala.hr/toplice-lipik-visestoljetna-tradicija-lijecenja-termalnom-vodom/4688> (23.7.2018.)

Sl.15. SP za medicinsku rehabilitaciju Lipik

Izvor: <http://www.bolnica-lipik.hr/?vrsta=4&id=5> (23.7.2018.)

5.3.8. Seoski turizam i agroturizam

Seoski turizam i agroturizam posebno su zanimljivi oblici turizma u Požeško-slavonskoj županiji. Županija ima čvrste temelje za značajniji razvoj seoskog i agroturizma. Postoji raznolika prirodna osnova i bogatstvo kulturne baštine na ovom području, na kojoj se ovi oblici turizma mogu značajnije razvijati. Seoski i agroturizam sve su popularniji u suvremenom turizmu, a njihovim značajnijim razvojem osigurala bi se cjelogodišnja ponuda turizma u ovome ruralnom području. Ponuda seoskog i agroturizma u županiji, na zanimljiv i karakterističan način, nastoji prezentirati i približiti posjetiteljima prirodnu i kulturno-povijesnu baštinu, odnosno tradicionalne slavonske djelatnosti, običaje, kulturu, rukotvorstvo, eno-gastronomiju te različite rekreacijske aktivnosti. Sama ponuda seoskog i agroturizma sve se više zasniva na pružanju doživljaja, iskustva posjetiteljima.

Među najznačajnijim, odnosno najuspješnijim pružateljima usluga ruralnog turizma, tj. seoskog i agroturizma, ističu se Seosko imanje Zlatni Lug u Emovcima, Turističko seljačko gospodarstvo Bello u Pleternici, Ruralna kuća za odmor Larva u Velikoj, Eko gospodarstvo Božić u Lipiku, ... *Seosko imanje manje Zlatni Lug* obuhvaća površinu od 70 ha te se sastoji od dva dijela. Prvi dio sastoji se od ugostiteljskih objekata, prenoćišta, vinoteke. Drugi dio sastoji se od ugostiteljske ponude jednostavnih jela i sportsko-rekreacijskog sadržaja. Trenutačno u ponudi i u funkciji imanje ima paintball, streličarstvo, dva ribnjaka za sportsko pecanje, uređene šetnice, biciklističke staze, malonogometni teren, teren za odbojku na pijesku, boćalište, a ujedno posjetitelji na imanju mogu vidjeti

veliki broj domaćih životinja, krava, podolaca, crnih svinja, magarce, guske, ponije,.. Imanju je u cilju postati vodeći turistički proizvod Slavonije, te kao takav biti pokretač turističkih aktivnosti na području Požeštine i okolice.³¹

Turističko seljačko gospodarstvo Bello prvo je seosko domaćinstvo u našoj županiji sa tom dobivenom titulom. Mjesto je ovo gdje možete doživjeti svu ljepotu slavonskog sela, gdje se može uzjahati konja, upoznati patku, gusku, kozu i kokoš. Kroz upoznavanje sa životinjama, uči se i o uzgoju istih te prirodnim staništima u kojima obitavaju. Sama etno kuća prepuna je starina koje pokazuju životne radosti naših baka i predaka te alate s kojima su radili, s kojima su preživljavali.³² Ovo imanje pruža stvaran dodir s tradicijskim slavonskim načinom života, kulturom i običajima.

Ruralna kuća za odmor Larva i seoski turizam nalazi se u selu Trenkovo u blizini Požege. Svojim gostima nudi doživljaj mirnog slavonskog sela koje će sve posjetitelje zadiviti svojom prirodnom ljepotom. Seosko imanje Larva postoji od 1933. godine i danas nudi seoski ugođaj proteklih vremena uz očuvane starinske predmete koji su i danas u upotrebi. Na imanju je i bogata etno zbirka uporabnih predmeta cijelog područja. Gostima se ovdje nudi odmor po želji - mogu mirno odmarati u lijepoj prirodi i uživati u seoskoj idili, a na raspolaganju su im i brojne aktivnosti ili mogućnosti izleta u okolicu.³³

Eko gospodarstvo Božić smješteno je na osami, u prekrasnoj prirodi na obali rijeke Pakre, u podnožju bogatih hrastovih šuma i vinograda. Udaljeno od prometnica, ovo gospodarstvo je sačuvalo svoj netaknuti seoski šarm, koji uz dodir prošlosti, prije svega pruža mir i odmor od stresne svakodnevnice i užurbanog života. Gostima se nudi obilazak i razgledavanje gospodarstva kao i mogućnost sudjelovanja u radovima na gospodarstvu, upoznavanje domaćih životinja, kušanje autohtonih proizvoda, sportske aktivnosti za odrasle, kao i razonodu za djecu, a posebno se izdvaja najmanji etno muzej i razgledavanje zbirke starih poljoprivrednih strojeva. U posebnoj ponudi ističe se svježa janjetina s mogućnošću samo-pripreme, svježe voće i povrće iz vlastitog uzgoja i ostali proizvodi sa OPG-a.³⁴

³¹ Slavonska košarica, <http://www.slavonska-kosarica.hr/clanovi/seosko-imanje-zlatni-lug/> (15.8.2018.)

³² TZ Pleternica, <https://www.tz.pleternica.hr/clanak.php?id=22> (15.8.2018.)

³³ Ruralna.hr, <http://www.ruralna.hr/?page=client&id=248> (15.8.2018.)

³⁴ Stazama lipicanca i kune, <http://www.slik-lipa.com/?vrsta=3&id=10> (15.8.2018.)

Zadnjih nekoliko godina, veliku popularnost i uspjeh steklo je Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo Pilaš u Viškovicima, nedaleko od Pleternice. Naime, ovaj OPG ističe se svojom jedinstvenošću u Požeško-slavonskoj županiji. Na imanju OPG-a Pilaš, 2014. uređen je prvi kukuruzni labirint u Hrvatskoj, te se iznova svaki godine gradi. Kukuruzni labirint prava je agoturistička atrakcija koja se sastoji od istraživanja labirinta i edukativnih radionica. Ova jedinstvena destinacija omiljeno je mjesto obiteljskih i prijateljskih druženja te izletnika školske dobi. Program istraživanja labirinta usavršava svoje istraživače u orijentaciji, timskom radu i očuvanju okoliša.³⁵

Veliku ulogu u razvoju seoskog i agroturizma posljednjih godina u županiji imaju sami OPG-ovi, iako još uvijek u malenom broju, u odnosu na ukupan broj OPG-ova u županiji. OPG-ovi se sve više okreću diverzifikaciji svojih usluga (često radi ekonomskih razloga), a među njima najveću ulogu imaju upravo turističke usluge. U Požeško-slavonskoj županiji postoji 5.026 registrirana OPG-a (prema Agenciji za plaćanja u poljoprivredi za 2017. god.), a tek maleni broj njih pruža različite turističke usluge na OPG-u (prema ŽRS PSŽ 2017-2020 postoji 11 objekata koji pružaju usluge smještaja i/ili ugostiteljstva u objektima na OPG). Činjenica je da postoji velik broj OPG-ova među kojima sigurno interes i potencijal za dopunskom djelatnošću pružanja turističkih usluga, no kao i uvijek, najveći problem predstavlja financijska situacija gospodarstva.

5.4. Najznačajniji pružatelji usluga ruralnog turizma

Na listi najznačajnijih pružatelja usluga ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji nalaze se: vinarije/kušaonice vina, ruralna kuća za odmor, turistička seljačka gospodarstva, prenoćišta, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, kampovi, izletišta, eko gospodarstvo,.. Navedeni pružatelji usluga ruralnog turizma u tablici 10. su oni koji su najznačajniji te najpoznatiji prema analiziranim različitim izvorima i literaturi. Prethodno, u ovome radu, mnogi pružatelji usluga ruralnog turizma već su spomenuti. Prema dobivenim podacima i analizi pružatelja usluga ruralnog turizma, može se zaključiti da su najuspješniji oni koji, uz osnovne usluge koje nude, stvaraju jedinstveno iskustvo/doživljaj za posjetitelja. Iskustvo je faktor koji ostavlja poseban utisak na posjetitelje. Danas je

³⁵ TZ Pleternica, <https://www.tz.pleternica.hr/clanak.php?id=18> (15.8.2018.)

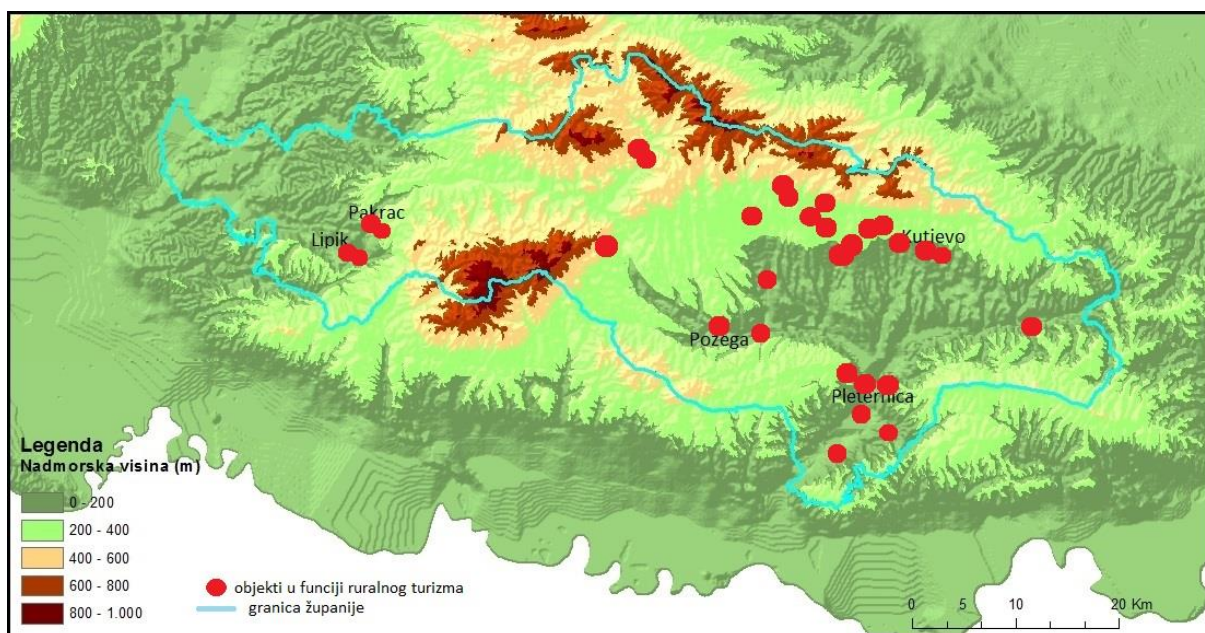
iskustvo osnova modernog razvoja turizma bez kojeg nema uspjeha ni konkurentnosti u turističkom poslovanju.

Tab.10. Lista najznačajnijih pružatelja usluga ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji

Redni broj	Naziv objekta	Naselje
1.	Zlatni lug	Emovci
2.	Schon Blick	Vetovo
3.	Prenočište Enjingi	Hrnjevac
4.	Slavonska kuća	Pleternica
5.	Kuća za odmor Zvečevo	Orljavac
6.	Montis Aurea	Orljavac
7.	Objekt za robinzonski smještaj Kitokret	Venje
8.	Stari fenjeri	Turnić
9.	Eko- imanje Grbić	Striježevica
10.	Vinarija Jakobović	Vetovo
11.	OPG Pilaš	Viškovci
12.	Ranč Čondić	Kadanovci
13.	Ribarska kuća	Lukač
14.	Ceco-sobe za iznajmljivanje	Kutjevo
15.	Turističko seljačko gospodarstvo Bello	Pleternica
16.	Kušaonica vina Krauthaker	Kutjevo
17.	Ugostiteljske usluge u domaćinstvu Kovačić	Lipik
18.	Eko gospodarstvo Božić	Lipik
19.	Kušaonica vina Marin Jogun	Velika
20.	Mlin Drenovac	Drenovac
21.	OPG Livak	Kutjevo
22.	OPG Blažević	Radovanci
23.	OPG Mario Marinović	Štirnjak
24.	Vinska kuća Sontacchi	Kutjevo
25.	OPG Kristić Katica	Pleternica
26.	OPG Majetić	Venje
27.	Ruralna kuća za odmor Larva	Velika
28.	Izletište Striježevica	Striježevica
29.	Vinarija Markota	Pleternica
30.	Obrt Da-bar	Pakrac
31.	OPG Marošević	Pakrac

Izvor: izradila autorica prema analiziranoj literaturi i izvorima

Na slici 16. prikazan je prostorni razmještaj objekata u funkciji ruralnog turizma/pružatelja usluga ruralnog turizma. Može se vidjeti kako su objekti većinom smješteni na obodu Slavenskog gorja prema Požeškoj kotlini. Izražena je koncentracija pružatelja usluga ruralnog turizma u istočnom dijelu Požeško-slavonske županije. Najviše je objekata na području podnožja Papuka i Krndije, odnosno u području vinorodnih brežuljaka i blizine Parka prirode Papuk te drugih značajnih prirodnih i/ili kulturnih lokaliteta. Nakon toga područja, slijedi manja koncentracija u pleterničkom području i na jugoistoku županije. Na zapadu županije vidljiva je koncentracija objekata u Pakracu i Lipiku. Može se zaključiti da je veća koncentracija objekata ondje gdje postoji poznata prirodna i kulturna baština, odnosno ondje gdje su povoljni geografski položaj i zanimljive turističke atrakcije. Najznačajniji pružatelji usluga ruralnog turizma nalaze se upravo u jedinstvenim i zanimljivim krajobraznim, tj. ruralnim predjelima Požeško-slavonske županije.

Sl.16. Prostorna distribucija pružatelja usluga ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji

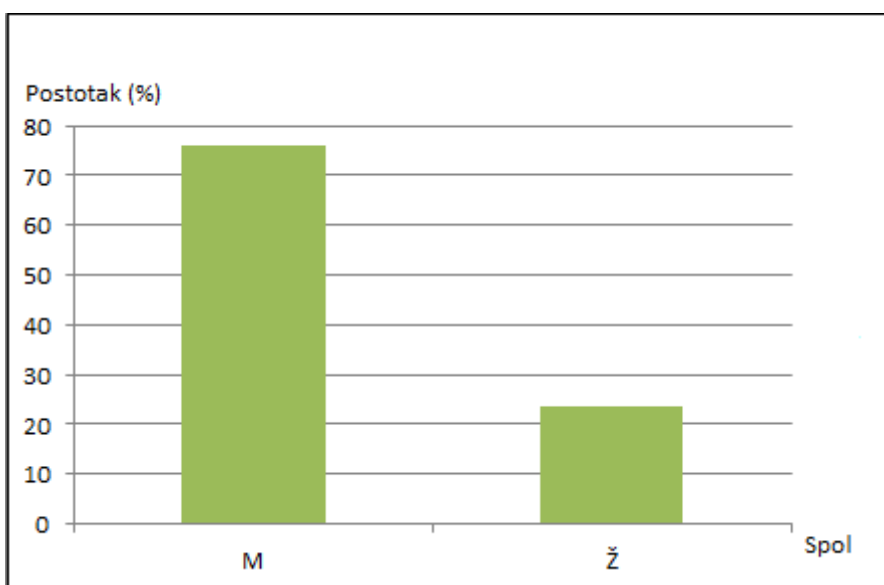
Izvor: Digitalni atlas RH

6. Rezultati anketnog istraživanja

U ovome poglavlju prikazani su rezultati anketnog istraživanja provedeni među najznačajnijim pružateljima usluga ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji.

Krenut će se s analizom osnovnih podataka o pružateljima usluga ruralnog turizma (od pitanja 1.) te nastaviti redosljedom do zadnjeg pitanja. Ukupno je anketirano 21 pružatelj usluga ruralnog turizma/ vlasnik objekta u funkciji ruralnog turizma.

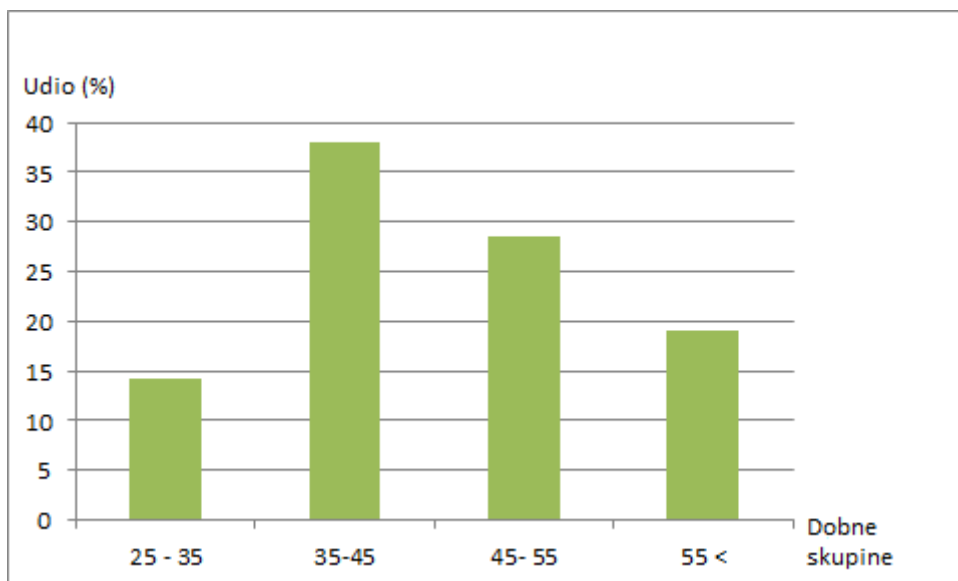
Većinu anketiranih vlasnika objekata u funkciji ruralnog turizma/pružatelja usluga ruralnog turizma čine muškarci i to sa preko 76 %, dok žene-vlasnici čine manje od trećine, niskih 24% (sl. 17.).

Sl.17. Udio vlasnika objekata ruralnog turizma prema spolu u PSŽ

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

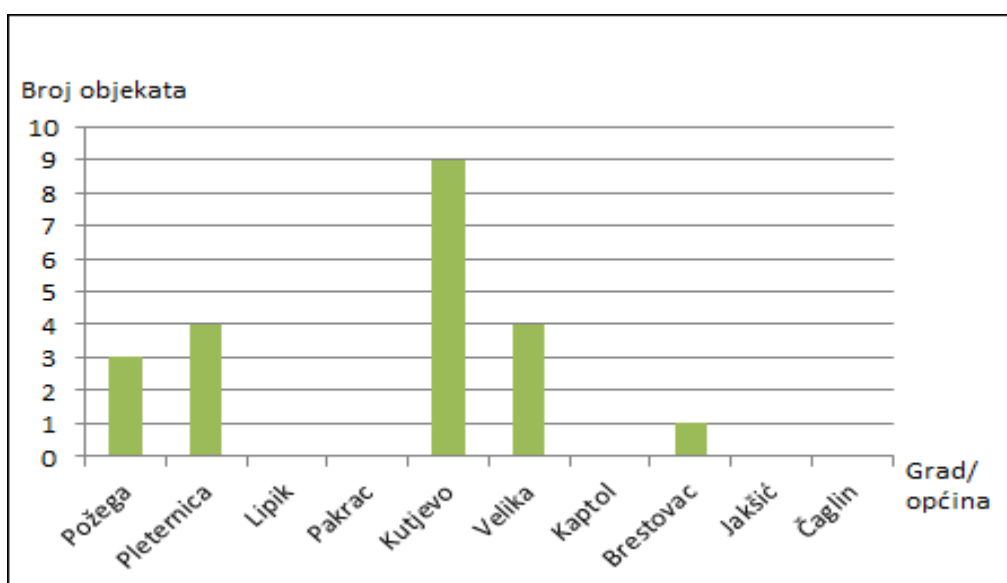
Udio vlasnika objekata u funkciji ruralnog turizma prema dobnim skupinama prikazan je na slici 18. Prema dobi vlasnika, najviše je vlasnika u dobnoj skupini od 35-45 god. sa 38 %, zatim slijede dobna skupina 45-55 god. sa 28,5 % te skupina 55 i više sa 19,5 %. Najmanje je vlasnika u dobnoj skupini 25-35, i to niskih 14 %, što prikazuje činjenicu da je još uvijek nizak udio mladih koji se bave ruralnim turizmom.

Sl.18. Udio vlasnika objekata u funkciji ruralnog turizma prema dobnim skupinama

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.)

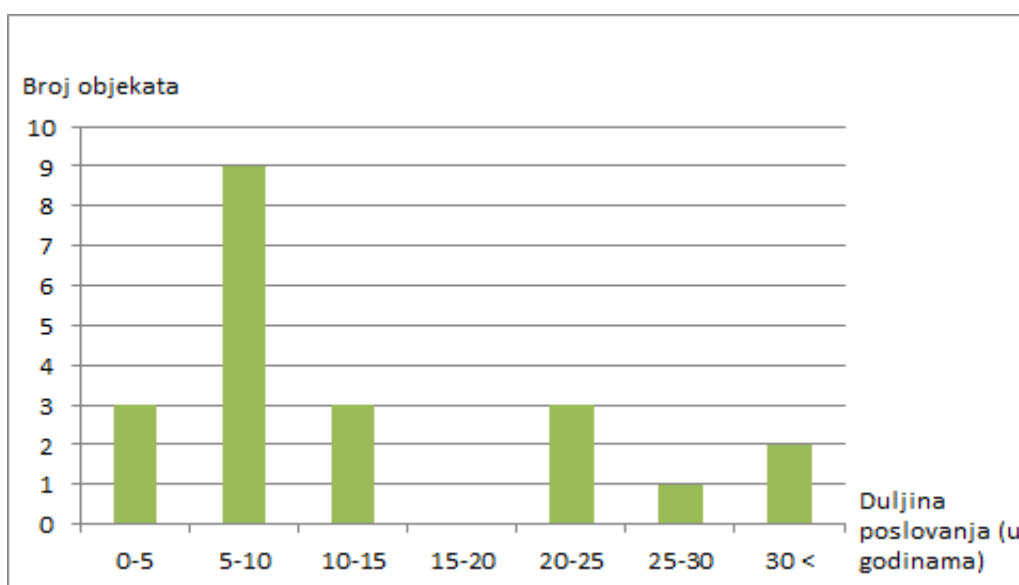
Prostorna distribucija objekata u funkciji ruralnog turizma je sljedeća: najviše objekata nalazi se na području grada Kutjeva (9 objekata), zatim slijede grad Pleternica i općina Velika sa po 4 objekta na njihovom području, grad Požeга sa 3 objekta i općina Brestovac sa 1 objektom (sl. 19). Ovi podaci potvrdili su činjenicu da se najviše objekata u funkciji ruralnog turizma nalazi na obodu Slavenskog gorja prema Požeškoj kotlini, odnosno u području pogodnih fizičko-geografskih karakteristika i bogatstva kulturne i prirodne baštine.

Sl.19. Broj objekata u funkciji ruralnog turizma prema gradovima i općinama PSŽ

Izvor: anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

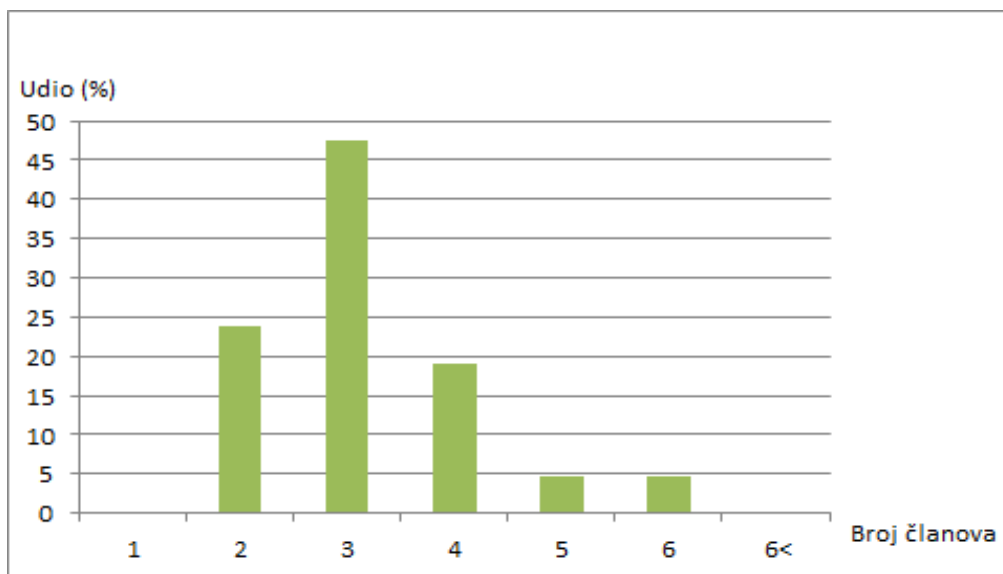
Iz slike 20. može se vidjeti koliko dugo vlasnici pružaju turističke ili ugostiteljske usluge u svome objektu. (Ovim pitanjem obuhvaćeno je samo razdoblje poslovanja kojim pružaju navedene usluge. Naime, nekoliko objekata se na početku svoga poslovanja bavilo nekim drugim djelatnostima koje nisu uključivale turističke ili ugostiteljske usluge, i zato je to vremensko razdoblje izuzeto.) Najveći broj objekata, tj. njih 9 od ukupno 21, ima poslovanje dugo 5 – 10 godina, što je logično, jer je značajniji razvoj počeo u zadnjem desetljeću u Požeško-slavonskoj županiji. Duljinu poslovanja 0 - 5 god., imaju tri objekta. Također, po 3 objekta imaju poslovanje dugo 10-15 god. i 20-25.god. Dva objekta imaju poslovanje dulje od 30 i više godina.

Sl.20. Duljina poslovanja objekata u funkciji ruralnog turizma

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. - 20.8.2018.)

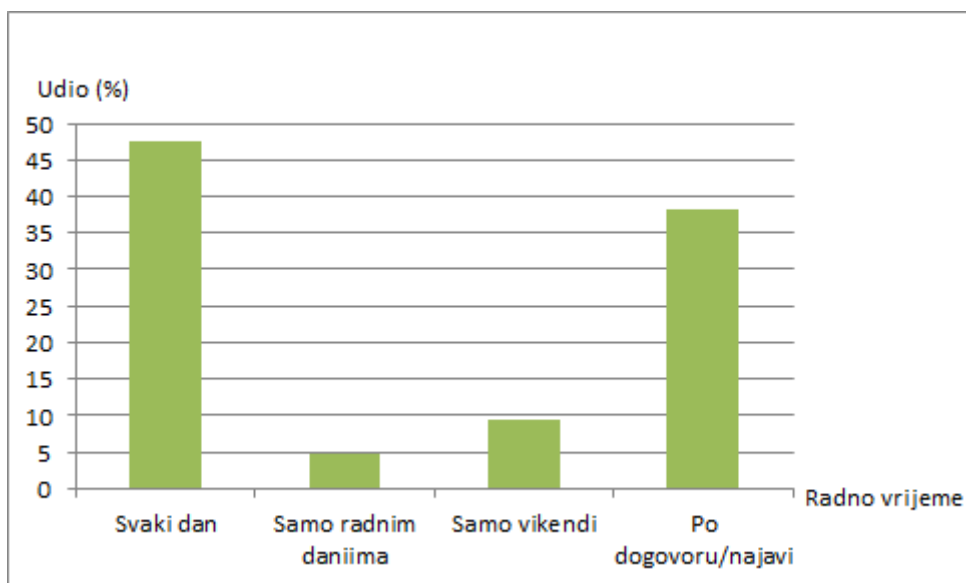
Broj članova obitelji zaposlenih ili uključenih u rad objekta u funkciji ruralnog turizma prikazana je na slici 21. Najveći udio objekata, njih 47 %, ima po 3 člana obitelji zaposleno ili uključeno u rad objekta. U 24% objekata ima po 2 člana. Po 4 člana zaposleno je ili pomaže u 19 % objekata. Najmanje objekata (5%) ima zaposleno po 5 i 6 članova obitelji.

Sl.21. Broj članova obitelji zaposlenih ili uključenih u rad objekta

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

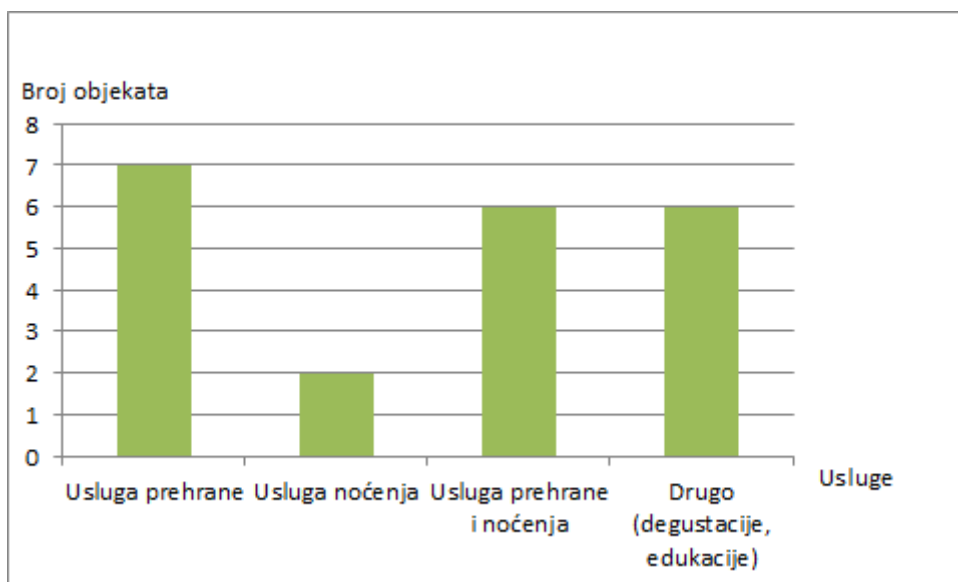
Gotovo polovica objekata ima radno vrijeme svaki dan (47,6 %). Samo radnim danima radi 4,8 % objekata, a samo vikendima 9,5%. Objekata koji imaju radno vrijeme samo po dogovoru ili najavi je 38,1 % (sl.22.). Od ukupno 21 objekta, 17 objekata je otvoreno cijele godine, dok 4 objekta nisu otvorena cijele godine (otvoreni samo u razdoblju 1.4.-1.11.). Iz ovoga je vidljivo da je mogućnost cjelogodišnje ponude ruralnog turizma itekako prisutna u Požeško-slavonskoj županiji.

Sl.22. Radno vrijeme objekata u funkciji ruralnog turizma

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

Usluge prehrane nudi najviše anketiranih objekata, njih 7 (sl. 23.). Usluge prehrane i noćenja nudi 6 objekata, a uslugu samo noćenja nude 2 anketirana objekta. 6 objekata nudi neke druge usluge, točnije usluge degustacije vina te uslugu edukacije u poljoprivredi. Prema tome, može se reći da veliki broj objekata nudi degustacije domaćih vina kojima se odvija značajna promocija ovdašnjih vina.

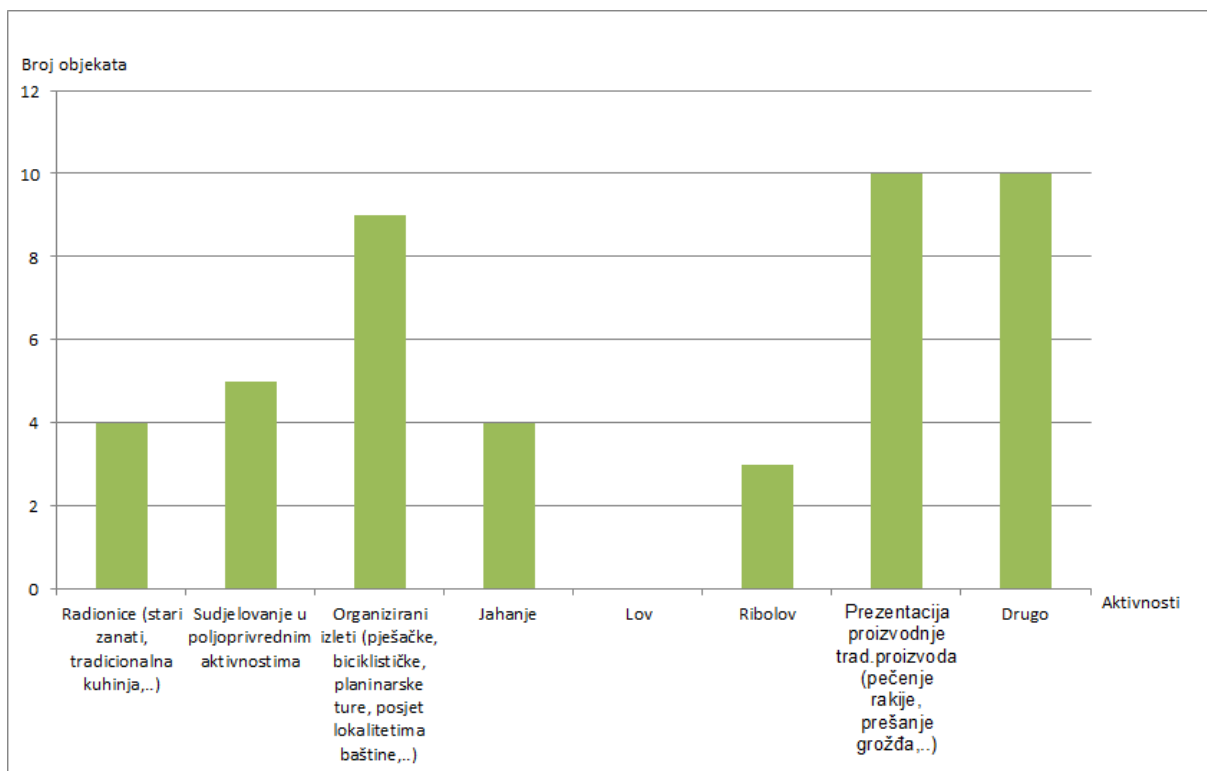

Sl.23. Usluge koje nude objekti u funkciji ruralnog turizma

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

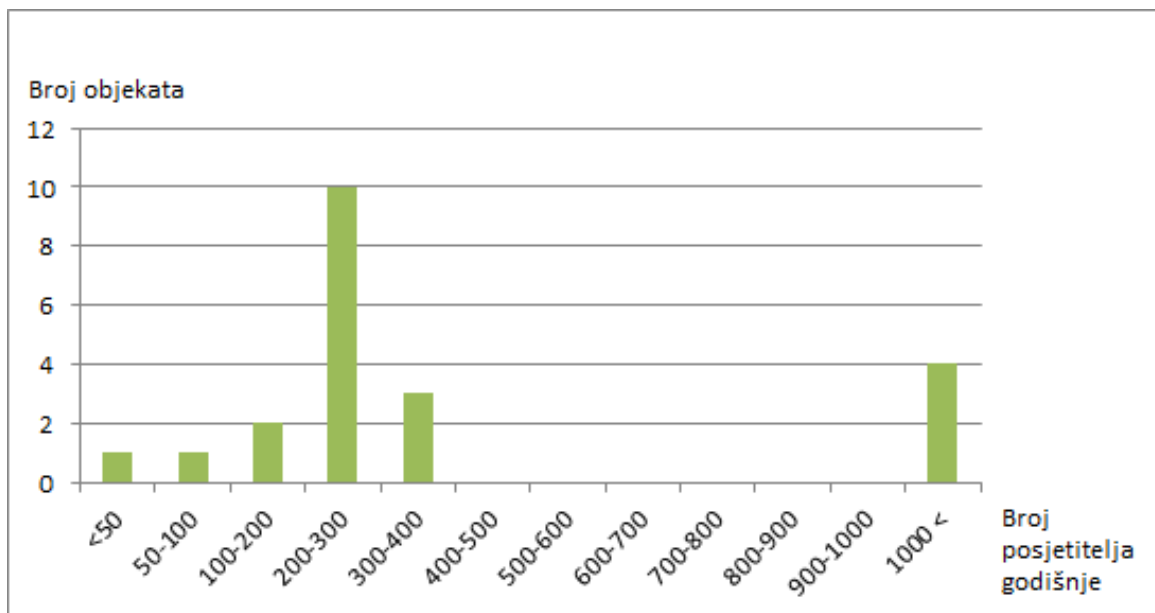
Aktivnosti koje su posjetiteljima dostupne tijekom boravka kod pružatelja usluga ruralnog turizma/u objektu su: *radionice* (stari zanati, tradicionalna kuhinja,..), *sudjelovanje u poljoprivrednim aktivnostima*, *organizirani izleti* (pješačke, biciklističke, planinarske ture; posjet lokalitetima baštine,..), *jahanje*, *lov*, *ribolov*, *prezentacija proizvodnje tradicionalnih proizvoda* (pečenja rakije, mljevenja žita, prešanja grožđa,..) i *drugo* (koncert, stolni tenis, mali nogomet, aeroklub, istraživanje kukuruznog labirinta, razgled etno-zbirke starih alata, razgled vinskog podruma). Na slici 24. prikazan je broj objekata koji nudi navedene aktivnosti.

U ponudi aktivnosti, najviše su zastupljene prezentacije proizvodnje tradicionalnih proizvoda, i one se nude u 10 objekata. U 10 objekata nude se i aktivnosti prikazane pod „drugo“. Različiti organizirani izleti nude se u 9 objekata. Radionice (starih zanata, tradicionalne kuhinje,..) nude se u 4 objekta. Jahanje je uključeno u ponudu 4 objekta, ribolov u 4, dok lov nije još uvijek u ponudi niti jednog objekta.

Sl.24. Aktivnosti dostupne posjetiteljima tijekom boravka

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

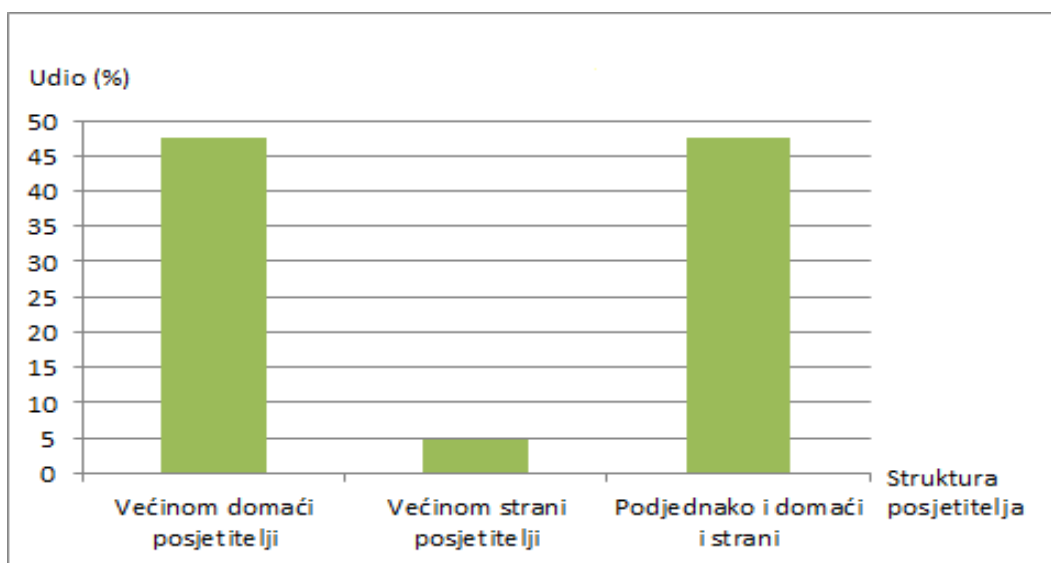
Sl.25. Ukupan broj posjetitelja godišnje prema definiranim kategorijama

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

Broj posjetitelja godišnje varira od objekta do objekta (sl. 25). Najveći broj objekata (10) ima godišnje 200-300 posjetitelja. Manje od 50 posjetitelja godišnje ima samo jedan

objekta, kao što i jedan objekt ima 50- 100 posjetitelja. 100-200 posjetitelja godišnje imaju dva objekta, 300-400 tri objekta, a preko 1000 posjetitelja samo 4 objekta. Objekti koji imaju više od 1000 posjetitelja godišnje su oni koji imaju najuspješnije poslovanje ili dugo poslovanje te nude različite aktivnosti posjetiteljima tijekom njihova boravka uz impresivno iskustvo.

Struktura posjetitelja prema mjestu iz kojega dolaze je iduća: odgovor da strukturu posjetitelja čine „većinom domaći posjetitelji“ dalo je 47,5 % pružatelja usluga ruralnog turizma, a odgovor „podjednako i domaći i strani“, također 47,5 %. Odgovor da strukturu posjetitelja čine „većinom strani“ reklo je samo 5 % pružatelja usluga (sl. 26). Ovakva situacija može se pripisati promociji, odnosno marketingu samih objekata i turističkih zajednica u Požeško-slavonskoj županiji. Činjenica je da je u županiji stvarno nizak udio stranih posjetitelja u cjelokupnom turizmu županije. Razlozi tome su brojni, od slabog marketing, nedostatka smještajnih kapaciteta do neulaganja u samu infrastrukturu.

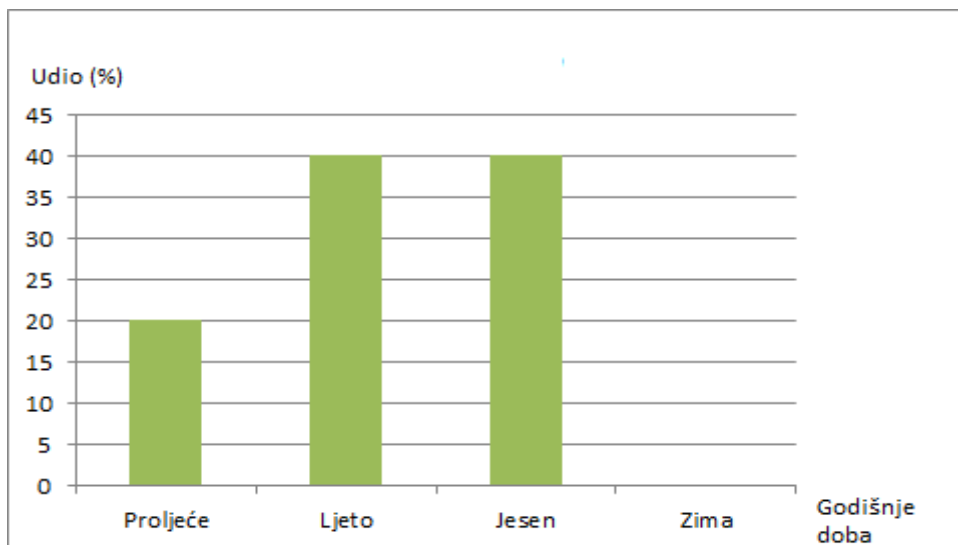

Sl.26. Struktura posjetitelja prema mjestu iz kojega dolaze

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

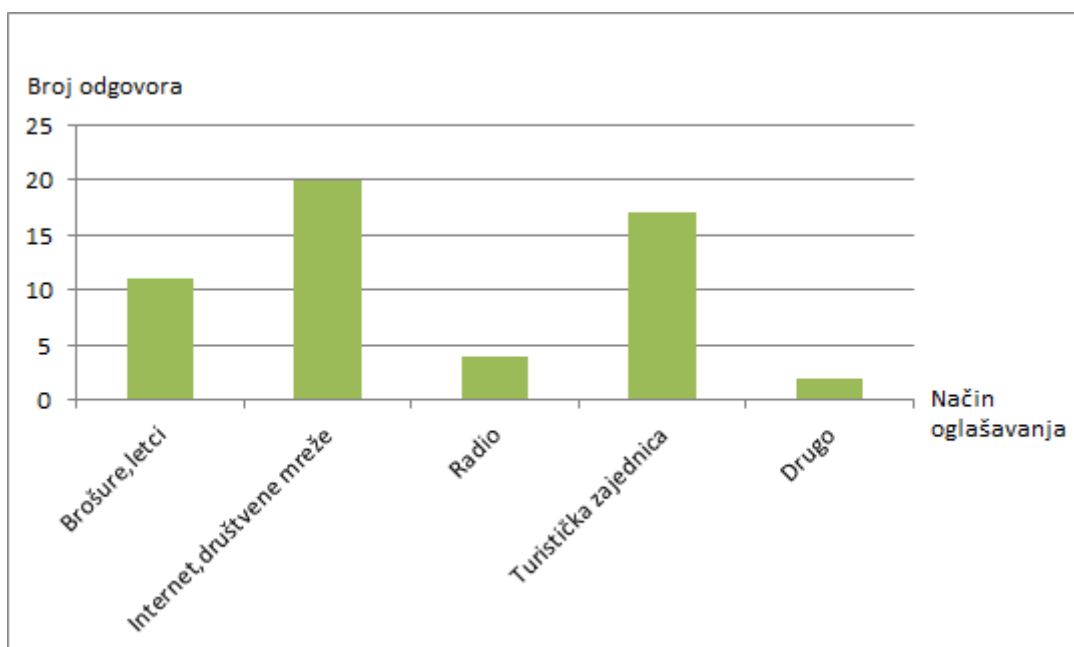
Iznimke u posjećenosti tijekom godine postoje kod više od polovice (52,4 %) anketiranih pružatelja usluga ruralnog turizma. Napomenuli su da je najveći broj posjetitelja u ljeto (40%) i jesen (40%), dok je manje u proljeće (20%), što je prikazano i na slici 27. Ovakva situacija sa posjećenosti, poklapa se sa razdobljem početka ljetne sezone (i godišnjih odmora) te kraja ljetne sezone i početka jeseni. Odnosno, razdoblja u kojem velik broj ljudi

ima najviše slobodnog vremena, i kada se odvijaju aktivnosti poput branja grožđa i proizvodnje vina, tradicionalnih poljoprivrednih djelatnosti, vremena pogodnog za rekreativne aktivnosti u prirodi, i sličnih aktivnosti zanimljivih posjetiteljima.

Sl.27. Udio posjetitelja kod pružatelja usluga ruralnog turizma gdje postoje iznimke u posjećenosti tijekom godine

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

Sl.28. Način oglašavanja objekata u funkciji ruralnog turizma

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

Objekti u funkciji ruralnog turizma najviše se oglašavaju ili promoviraju putem Interneta i društvenih mreža (što je u skladu sa suvremenim i najučinkovitijim načinima oglašavanja) te turističke zajednice (sl. 28.). Manje se oglašavaju putem brošura i radija. Drugi načini oglašavanja podrazumijevaju usmeno oglašavanje, tj. usmeno prenošenje doživljaja posjetitelja svojim prijateljima, rodbini, itd. Najveći broj anketiranih pružatelja usluga ruralnog turizma (91%) izjavilo je da surađuje s turističkom zajednicom, a samo 9 % ne surađuje. S turističkim agencijama surađuju gotovo svi pružatelji usluga, kao i što gotovo svi sudjeluju na manifestacijama i sajmovima.

Preko 90 % objekata nalazi se u blizini lokaliteta prirodne i/ili kulturne baštine te svi upućuju svoje posjetitelje na obližnje lokalitete baštine. Upućivanjem posjetitelja na lokalitete baštine, promoviramo baštinu, čuvamo ju od zaborava te populariziramo određene lokalitete iznimne vrijednosti. Posjetitelji se najviše upućuju na Park prirode Papuk (90 %), zatim slijede kulturno-povijesne cjeline Kutjeva i Požege, kutjevačko vinogorje te srednjovjekovni gradovi Velika i Kaptol. Manje se spominju pojedinačni sakralni objekti poput crkve sv. Dimitrija u Drenovcu, crkve sv. Katarine, crkve sv. Augusta; profani objekti - dvorac baruna Trenka, kurija Kušević; povijesni kompleks Lipik; pleterničko vinogorje i Klikun; arheološko nalazište Rudine,...

Na pitanje „Što biste predložili za unaprjeđenje ruralnog turizma u Vašem kraju?“, preko 80 % pružatelja usluga izjavilo je da je potreban bolji i jači marketing te veća potpora od strane nadležnih institucija. Također, većina se slaže da je bitna stavka u razvoju ruralnog turizma i bolja povezanost svih subjekata u promociji ovoga kraja te poboljšanje gastronomske ponude i raznolikosti. U tablici 11. navedeni su sažeto svi odgovori o unaprjeđenju ruralnog turizma, dobiveni anketnim istraživanjem.

Tab.11. Sažeti odgovori na pitanje: Što biste predložili za unaprjeđenje ruralnog turizma u Vašem kraju?

	Što biste predložili za unaprjeđenje ruralnog turizma u Vašem kraju?
1.	Bolji i jači marketing
2.	Veća potpora od strane nadležnih institucija (države, županije, grada, općine, turističke zajednice)
3.	Poboljšanje i raznolikost gastronomske ponude

4.	Povezivanje svih subjekata u promociju ovoga kraja
5.	Edukativne radionice za pružatelje usluga ruralnog turizma
6.	On-line seminari sa prezentacijom sadržaja u okolici (sa svim informacijama) za pružatelje usluga
7.	Internetske stranice sa prezentacijom sadržaja ovog područja za turiste, na hrvatskom, engleskom, njemačkom i talijanskom jeziku
8.	Bolja označenost lokaliteta
9.	Poboljšanje infrastrukture

Izvor: Anketno istraživanje (2.7. – 20.8.2018.)

7. Rasprava

Nakon provedenog istraživanja očito je da Požeško-slavonska županija ima sve predispozicije za značajniji razvoj ruralnog turizma. Većina tih predispozicija još uvijek nije iskorištena, odnosno turistički valorizirana. Valorizacijom najznačajnijih predispozicija, ne samo da bi doprinijeli razvoju ruralnog turizma, već bi potaknuli i lokalnu ekonomiju. Najznačajnije predispozicije, odnosno temelji su bogatstvo prirodne i kulturne baštine te specifična fizičko-geografska osnova temelj su na kojima se zasniva ruralni turizam, ali i općenito turizam u županiji.

Ograničenja jačem razvoju turizma sigurno su nedostatna ulaganja u razvoj ruralnog turizma od strane nadležnih institucija i države, kako se može vidjeti prema anketnom istraživanju. Također, ispitanici anketnog istraživanja smatraju da je marketing slab te da ga treba poboljšati, odnosno raditi intenzivnije na promociji ruralnog turizma Požeško-slavonske županije. Promocija se danas najviše odvija putem Interneta i društvenih mreža, od strane samih vlasnika, kako je doznato ovim istraživanjem. Suradnja ispitanika s turističkim zajednicama, turističkim agencijama te sudjelovanje na manifestacijama i sajmovima, uvelike pridonosi razvoju poslovanja njihovih objekata i ruralnog turizma.

Veliki problem čine smještajni kapaciteti kojih je još uvijek premalo. Naime, većina objekta u funkciji ruralnog turizma, koji nude usluge noćenja, imaju izrazito malen broj smještajnih jedinica. Uz to, veliki problem predstavlja nedovoljan broj zaposlenih u

turizmu, nedovoljno kvalificirane radne snage te odlazak mlade radne snage iz županije. Ipak, bitno je naglasiti da postoje i potencijali za jači razvoj ruralnog turizma, koji se temelje upravo na bogatstvu baštine i očuvanom okolišu. Gotovo svi objekti u funkciji ruralnog turizma nalaze se u blizini lokaliteta prirodne i/ili kulturne baštine. Pri tome, najveći broj objekata nalazi se u blizini Parka prirode Papuk i kutjevačkog vinogorja. Ova dva lokaliteta iznimno su jake turističke atrakcije na kojima se temelji razvoj selektivnih oblika turizma poput popularnog vinskog, biciklističkog, kamping turizma. Osim promicanja glasa o ljepotama Požeško-slavonske županije, prezentacija prirodne baštine važna je i zbog poticanja posjetitelja na posebne duhovne doživljaje što ih stvaraju lijepi krajolici te želje za direktnim dodirrom s prirodnim ljepotama (Zelić, Crnjac, 2010.). Naravno, uz prirodne lokalitet postoji i atraktivna kulturno-povijesna baština koja odražava identitet ovoga područja. Među najvažnijim lokalitetima kulturne baštine, prema rezultatima istraživanja, nalaze se kulturno-povijesne cjeline Kutjeva, Požege, srednjovjekovni gradovi te mnogi jedinstveni sakralni i profani objekti. Ne smijemo zaboraviti spomenuti i različite aktivnosti koje su temelj ponude objekta u funkciji ruralnog turizma posjetiteljima (radionice, organizirani izleti, prezentacija proizvodnje tradicionalnih proizvoda,..), a koje na zanimljiv način prikazuju kulturu i način života ovdašnjeg područja. Ove aktivnosti postaju turistički popularne radi jedinstvenog doživljaja koji ostavljaju posjetiteljima. Također, jedan od glavnih oblika na kojem se zasniva razvoj ruralnog turizma u županiji, je i vinski turizam, koji je iznimno razvijen oblik radi bogatstva vinorodnih gorja te poznatih vina i vinara. Može se zaključiti da baština ima veliku ulogu u razvoju ruralnog turizma. Najviše objekata u funkciji ruralnog turizma nalazi se u blizini lokaliteta baštine, kao što se i najviše selektivnih oblika turizma razvija na temelju baštine.

Potencijala za razvoj ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji zaista je mnogo, najviše mogućnosti temelji se upravo na samoj baštini, razvoju selektivnih oblika turizma, dostupnosti sredstava iz fondova Europske Unije te povoljnih trendova u turističkoj potražnji. SWOT analizom (tab. 12.) sumirane su sve snage, slabosti, mogućnosti i prijetnje ruralnom turizmu u županiji. Jasno se vidi da, uz sve slabosti i prijetnje, postoje jake snage i mogućnosti za razvoj ruralnog turizma, kojim ujedno utječemo i na očuvanje samog ruralnog područja.

Tab.12. SWOT analiza ruralnog turizma Požeško-slavonske županije

Snage	Slabosti
Povoljan geografski položaj	Odlazak mladog stanovništva iz županije
Jedinstveni krajobraz	Nedostatak smještajnih kapaciteta
Vrijedni lokaliteti prirodne baštine	Nedovoljna ulaganja u marketing
Bogatstvo kulturne baštine	Nerazvijena turistička infrastruktura
Očuvana priroda	Nedovoljan broj zaposlenih u turističkim djelatnostima
Tradicionalna slavonska gastronomija	Neorganizirana turistička ponuda
Tradicija bavljenja vinogradarstvom i vinarstvom	Nepovezanost subjekata u turizmu
Tradicijski običaji	Nepostojanje točnog popisa svih pružatelja usluga ruralnog turizma u županiji
Mogućnosti	Prijetnje
Selektivni oblici turizma i ruralni turizam	Depopulacija županije
Dostupnost financijskih sredstava iz fondova EU	Spor ekonomski rast županije
Povoljni trendovi u turističkoj potražnji	Nedostatak mladih obrazovanih poduzetnika
Nova radna mjesta u turističkom sektoru	Slabo poslovanje postojećih turističkih djelatnosti
Stvaranje turistički prepoznatljivih proizvoda	Degradacija kulturno-povijesnih lokaliteta
Poznati lokaliteti prirodne baštine	Nedostatak ulaganja privatnog i javnog sektora u razvoj turizma

Izvor: izradila autorica prema analiziranoj literaturi i rezultatima anketnog istraživanja

8. Zaključak

Temeljni cilj ovoga rada bio je istražiti kolika je uloga baštine u funkciji razvoja ruralnog turizma. Glavne postavke na kojima se temeljilo pisanje rada i istraživanje bili su baština i objekti u funkciji ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji, pod kojima se razvija ruralni turizam. Analizom literature, izvora te analizom anketnog istraživanja doneseni su sljedeći zaključci:

Hipoteza 1: „Baština Požeško-slavonske županije bitan je element na kojem se razvija ruralni turizam.“ Istraživanje je pokazalo da je baština ustvari osnova na kojoj se temelji razvoj ruralnog turizma, odnosno predstavlja turističku atrakcijsku osnovu županije. Većina oblika turizma razvija se zahvaljujući upravo samom bogatstvu i jedinstvenosti baštine u županiji. Tim činjenicama, ova je hipoteza potvrđena.

Hipoteza 2: „Ruralni turizam u županiji doprinosi otvaranju radnih mjesta i poboljšanju lokalne ekonomije.“ Ruralni turizam uistinu doprinosi otvaranju radnih mjesta kojih je ionako malo, no razvojem ruralnog turizma i selektivnih oblika turizma, otvaraju se velike mogućnosti za zaposlenje i rast gospodarstva ovoga područja. Ovime je hipoteza 2 potvrđena.

Hipoteza 3: „Baština i ruralni turizam ključni su faktori očuvanja slavonskog identiteta.“ Kako je pokazalo istraživanje, baština je temeljni resurs na kojem se zasniva razvoj ruralnog turizma. Tradicija, običaji, kultura te način života ključni su faktori baštine koji pridonose stvaranju specifične turističke ponude i privlačni su faktori posjetiteljima. Stoga, očuvanjem ovih faktora pridonosimo očuvanju slavonskog identiteta, čime je ova hipoteza potvrđena.

Hipoteza 4: „Većina vlasnika objekata u službi ruralnog turizma surađuje s turističkim zajednicama i agencijama, i na taj način pospješuje svoje osigurava daljnji napredak.“ Suradnja s turističkim agencijama doprinosi promociji objekta u funkciji ruralnog turizma, a suradnja s turističkim agencijama dovodi posjetitelje do ovih objekata. Ovim načinom, osigurava se stalna promocija objekta koja ima ulogu stalnog dotoka posjetitelja, koji donose zaradu i osiguravaju daljnji napredak poslovanja objekata. Istraživanje je pokazalo da gotovo većina ispitanika na ovaj način osigurava svoju promociju i uspješnost objekta, što nam govori da je ova hipoteza potvrđena.

Hipoteza 5: „Prirodna i kulturna baština imaju podjednaku ulogu u razvoju ruralnog turizma.“ Dokazano je da prirodna baština ima veću ulogu u razvoju ruralnog turizma, pri čemu je najznačajniji prirodni lokalitet Park prirode Papuk. Na temelju ovoga zaštićenog lokaliteta razvijaju se različiti oblici turizma te rekreacijske aktivnosti koje temelje svoj razvoj na karakterističnoj i zanimljivoj prirodno-geografskoj osnovi. Park prirode Papuk najznačajnija je turistička atrakcija Požeško-slavonske županije, a tome činjenicom ova hipoteza je opovrgnuta.

Hipoteza 6: „Većina objekata u funkciji ruralnog turizma nalazi se na obroncima gorja koje se spušta prema Požeškoj kotlini.“ Istraživanje je pokazalo da preko 90% objekata nalazi u blizini lokaliteta baštine. Pri tome, ističe se prirodni lokaliteti koji se nalaze na obroncima

Slavonskog gorja koje se spušta prema Požeškoj kotlini, a najviše objekata nalazi se na ispod podnožja Papuka i na vinorodnim obroncima kutjevačkog vinogorja. Ovdje postoji gotovo jedna zakonitost, tj. elipsa po čijem se obodu nalazi najviše objekata u funkciji ruralnog turizma. Stoga, postavljena hipoteza 6. neosporno je potvrđena.

Značenje baštine u razvoju ruralnog turizma je izuzetno veliko jer je baština temeljni turistički resurs na kojem zasniva razvoj ruralnog turizma, kao i turizma općenito u Požeško-slavonskoj županiji. Ruralni turizam ima čvrste temelje na kojem se može razvijati značajnije, uz povezivanje subjekata te potporu nadležnih institucija. U ovom radu, prikazani su glavni čimbenici važni za razvoj ruralnog turizma u županiji, a anketnim istraživanjem potvrđena je većina teza o ulozi baštine u funkciji ruralnog turizma. Stoga, može se zaključiti da je baština, prirodna i kulturna, glavni pokretač razvoja ruralnog turizma, kojim osiguravamo očuvanje ruralnog područja, slavonski identitet te samu baštinu od zaborava.

Literatura

Baćac, R. (2011.): Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb

Demonja D., Baćac, R. (2012): Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske, Podravina, 11 (21), 205-218. <http://hrcak.srce.hr/86096> , (20.8.2018.)

Demonja, D., Baćac, R. (2013.): Ruralna graditeljska baština u funkciji turističke ponude Hrvatske, Podravina, 12 (23), 133-149, <http://hrcak.srce.hr/107198> , (10.6.2018.)

Demonja, D. (2014): Pregled i analiza stanja ruralnog turizma u Hrvatskoj, Sociologija i prostor, 5 (198), 69-90., <http://hrcak.srce.hr/117057> , (10.6.2018.)

Grgić, I. i dr. (2017.): Može li ruralni turizam revitalizirati ruralna područja u Hrvatskoj?, Agroeconomica Acta, 7 (1), 97-108, <https://hrcak.srce.hr/280898> , (10.6.2018.)

Magaš, D. (2013.): Geografija Hrvatske, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju i Izdavačka kuća Meridijani, Zadar

Nedela, D. (2015.): POŽEGA Turistički vodič, ZOA d.o.o., Požega

Potrebica, F. i dr. (2004.): Kulturna baština Požege i Požeštine, Spin Valis, Požega

Požega 1227-1977 (1977.): Skupština općine Slavonska Požega, Odbor za proslavu 750-godišnjice grada Slavonske Požege, Požega

Požeški leksikon a*ž (1977.): Skupština općine Slavonska Požega 1977

Sijerković, M. (2006.): Klima s okusom vina, Pan press, Požega

Takšić, A. (1977.): Geologija Slavnskog gorja i Požeške kotline, Požega 1227-1977, Slavonska Požega, 16-28

Zelić, J., Crnjac, T. (2010.): Prirodne vrijednosti Požeško-slavonske županije, Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije, Požega

Žebčević – Matić, M. (1996.): Grgurevo- Požeški vinogradarski običaj, Radovi društva Hrvatskog društva folklorista,(4), 203-212

Županijska razvojna strategija Požeško-slavonske županije za razdoblje 2017-2020

Izvori

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, Upisnik poljoprivrednika <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (6.8.2018.)
2. CROATIAN HOT SPOTS, <http://hotspots.net.hr/2018/08/krenimo-misticnim-putevima-pozesko-slavonske-zupanije/> (15.8.2018.)
3. Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (15.6.2018.)
4. Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjem Požeško-slavonske županije, <https://www.priroda-psz.hr/> (10.6.2018.)
5. Kamp Duboka, <http://pp-papuk.hr/kamp-duboka/> (15.7.2018.)
6. Ministarstvo kulture RH, www.min-kulture.hr (15.6.2018.)
7. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Hrvatska gospodarska komora (2015): Nacionalni katalog „Ruralni turizam Hrvatske“, http://www.mint.hr/UserDocsImages/hgk_2015_ruralni_turizam_katalog.pdf (26.5.2018.)
8. Muzej u loncu, <https://www.muzejuloncu.com/zasto-muzej-u-loncu> (20.8.2016.)
9. Naturala, <http://naturala.hr/toplice-lipik-visestoljetna-tradicija-lijecenja-termalnom-vodom/4688> (23.7.2018.)
10. Park prirode Papuk, <http://pp-papuk.hr> (10.6.2018.)
11. Registar kulturnih dobara, www.data.gov.hr/dataset/registar-kulturnih-dobara (15.6.2018.)

12. Ruralna.hr, <http://www.ruralna.hr/?page=client&id=248> (15.8.2018.)
13. Slavonska košarica, <http://www.slavonska-kosarica.hr/clanovi/seosko-imanje-zlatni-lug/> (15.8.2018.)
14. Stazama lipicanca i kune, <http://www.slik-lipa.com/?vrsta=3&id=10> (15.8.2018.)
15. Turistička zajednica Grada Pakraca, <http://tz-pakrac.hr/listings/spahijski-podrum> (15.6.2018.)
16. Turistička zajednica Pleternica, <https://www.tz.pleternica.hr/clanak.php?id=22> (15.8.2018.)
17. Turistička zajednica Požeško-slavonske županije, <http://tzzps.hr/> (9.7.2018.)
18. Digitalni atlas Republike Hrvatske (GIS podaci), GIS Data, Zagreb, 2005.

Prilozi

Prilog 1. Zaštićena kulturna dobra Požeško-slavonske županije iz Registra kulturnih dobara

Redni br.	Naziv	Vrsta kulturnog dobra	Pravni status	Klasifikacija	Naselje
1.	Biblioteka franjevačkog samostana	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	knjižnična građa	POŽEGA
2.	Arheološko nalazište Gromele	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	BRESTOVAC
3.	Arheološko nalazište Čaire	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	JAKŠIĆ
4.	Arheološka zona Mihaljevačko polje - Beč	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KUTJEVO
5.	Arheološko nalazište Mula i Krišnjak	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	PLETERNICA
6.	Arheološka zona Grabaračke livade	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	PLETERNICA
7.	Muzej grada Pakraca - muzejska građa	pokretno kulturno dobro - muzejska građa	zaštićeno kulturno dobro	muzejska građa	PAKRAC
8.	Arheološko nalazište Poljana I.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
9.	Arheološko nalazište Poljana II.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
10.	Arheološka zona Poljana III.	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
11.	Arheološko nalazište Jaruga	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
12.	Arheološka zona Stupa	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
13.	Arheološko nalazište Donje polje	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno	arheološka baština	LIPIK

			dobro		
14.	Arheološka zona Krčevine	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
15.	Arheološko nalazište Greda	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
16.	Arheološka zona Donja Kućišta	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
17.	Arheološko nalazište Crnaje	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
18.	Arheološka zona Gajina	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
19.	Arheološko nalazište Dabrovica	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
20.	Arheološko nalazište Kućište I.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
21.	Arheološko nalazište Kućište II.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
22.	Arheološko nalazište Obršine I.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
23.	Arheološko nalazište Obršine II.	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
24.	Arheološka zona Brod	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
25.	Arheološko nalazište Luke	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK

26.	Arheološko nalazište Pliš	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	VELIKA
27.	Crkveno pučko pjevanje	nematerijalno kulturno dobro	zaštićeno kulturno dobro	običaji, obredi i svečanosti	POŽEGA
28.	Orgulje u crkvi sv. Katarine	pokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	glazbeni instrument	LIPIK
29.	Orgulje u crkvi sv. Barbare	pokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	glazbeni instrument	JAKŠIĆ
30.	Arheološko nalazište Lipje	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KAPTOL
31.	Arheološka zona Kamenjača-Kruzi-Lučica-Matjavci	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	VELIKA
32.	Arheološka zona Svetenica	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	VELIKA
33.	Arheološka zona Barakovica	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	VELIKA
34.	Arheološka zona Štivanica - Zastranica	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	VELIKA
35.	Orgulje u crkvi Presvetog srca Isusova	pokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	glazbeni instrument	LIPIK
36.	Arheološka zona Gaišća kod Brestovca	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	BRESTOVAC
37.	Arheološko nalazište Lug	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	POŽEGA
38.	Orgulje u župnoj crkvi sv. Ivana	pokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	glazbeni instrument	PAKRAC
39.	Arheološko nalazište Gornji Emovci - Duljine	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	POŽEGA

40.	Arheološko nalazište Krivalje	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KAPTOL
41.	Ikonostas i proskomidija u crkvi sv. Jovana Bogoslova	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	PAKRAC
42.	Arheološko nalazište Njive	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	BRESTOVAC
43.	Arheološka zona Omerovke - Tukovi	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	PLETERNICA
44.	Inventar frizerskog salona (brijačnice) za muškarce	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	ostalo	POŽEGA
45.	Arheološka zona Lasci	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	PLETERNICA
46.	Arheološko nalazište "Palačica"	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	ČAGLIN
47.	Spomenik fra Luki Ibrišimoviću Sokolu	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	ostalo	POŽEGA
48.	Bočni oltari sv. Josipa i sv. Antuna Padovanskog	pokretno kulturno dobro - pojedinačno	preventivno zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	PAKRAC
49.	Dio Zbirke fotografija i negativa unutar povijesnog odjela Gradskog muzeja Požega	pokretno kulturno dobro - zbirka	preventivno zaštićeno kulturno dobro	muzejska građa	POŽEGA
50.	Glavni oltar u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	PAKRAC
51.	Arheološka zona Kagovci - Gradac	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KUTJEVO
52.	Arheološko nalazište Sastavke	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	JAKŠIĆ

53.	Arheološko nalazište Krčevine - Brdo	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	ČAGLIN
54.	Tekstilni inventar kriptе katedrale sv. Terezije Avilske u Požegi	pokretno kulturno dobro - zbirka	preventivno zaštićeno kulturno dobro	ostalo	POŽEGA
55.	Arheološka zona Donje polje - Lipičke livade	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	preventivno zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	LIPIK
56.	Zemaljska umobolnica	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
57.	Lječilišna zgrada - Kursalon	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
58.	Lječilišna zgrada - Wandelbahn	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
59.	Perivoj Kursalona	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	ostalo	LIPIK
60.	Lječilišni kompleks	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
61.	Spahijski podrum	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
62.	Arheološka zona Krčevina - Staro selo	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	ČAGLIN
63.	Požeški vinogradarski običaj - Grgurevo	nematerijalno kulturno dobro	zaštićeno kulturno dobro	običaji, obredi i svečanosti	POŽEGA
64.	Židovsko groblje	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	ostalo	POŽEGA
65.	Zgrada "Prve požeške štedionice", A. Kanižlića 1	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
66.	Zgrada bivšeg kina "Central", Lermanova 1	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
67.	Zgrada Samardžija, Lermanova 10	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA

68.	Zgrada Lerman, Lermanova 4	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
69.	Zgrada Koydl, Lermanova 6	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
70.	Palača Hranilović, Lermanova 8	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
71.	Zgrada Wolf, Pape Ivana Pavla II 2	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
72.	Zgrada Kraljević, Pod gradom 3	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
73.	Zgrada Gabrielli, Sv. Florijana 3	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
74.	Zgrada FINA-e, Trg Sv. Trojstva 19	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
75.	Zgrada Klesinger, Trg Sv. Trojstva 4	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
76.	Zgrada Prve gradske bolnice, Vučjak 34	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
77.	Arheološko nalazište Radovanačko brdo	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	VELIKA
78.	Orgulje u crkvi Svih Svetih	pokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	PLETERNICA
79.	Inventar crkve sv. Mihovila Arhanđela	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	VELIKA
80.	Orgulje iz crkve sv. Mihaela Arkanđela	pokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	VELIKA
81.	Stećci na groblju	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	ostalo	LIPIK
82.	Arheološko nalazište Gradina	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	JAKŠIĆ
83.	Arheološko nalazište Sveti Martin	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	BRESTOVAC

84.	Arheološko nalazište Rudina	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	BRESTOVAC
85.	Župni dvor	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralno-profana graditeljska baština	LIPIK
86.	Arheološko nalazište Mračaj	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KUTJEVO
87.	Arheološko nalazište Brda	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KUTJEVO
88.	Arheološko nalazište Košarine	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KUTJEVO
89.	Arheološka zona Gradci	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KAPTOL
90.	Arheološko nalazište Čemernice	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	KAPTOL
91.	Župni dvor, Vetovačka 2	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	KAPTOL
92.	Inventar crkve Rođenja Blažene Djevice Marije	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	KUTJEVO
93.	Kurija Kušević	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PLETERNICA
94.	Kompleks ergele Lipik	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
95.	Kulturno-povijesna cjelina grada Lipika	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	kulturno-povijesna cjelina	LIPIK
96.	Stara pučka škola, Slavonska 047	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
97.	Zdravstveno lječilišni i bolnički kompleks, Ulica Marije Terezije	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
98.	Zgrada stare apoteke i uprave lječilišta, Ulica Marije Terezije 013	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK

99.	Vila Savić, Ulica Marije Terezije 025	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	LIPIK
100.	Zgrada Prve zemaljske bolnice, Bolnička ul. 78	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
101.	Kulturno povijesna cjelina grada Pakraca	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	kulturno-povijesna cjelina	PAKRAC
102.	Kapela sv. Ivana Nepomuka	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
103.	Hotel "Croatia", Ulica braće Radić 003	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
104.	Trenkov dvor, Matije Gupca 002	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
105.	Vinski podrum, Trg Zrinskog i Frankopana	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PLETERNICA
106.	Zgrada Bauer, A. Kanižlića 7	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
107.	Zgrada Mokriš - Grgić, A. Kanižlića 9	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
108.	Zgrada Ciraky, A.Kanižlića 11 i 13	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
109.	Zgrada O.Š. "Antuna Kanižlića", Antuna Kanižlića 2	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
110.	Zgrada bivšeg restorana "Mislav", F. Cirakyja 12	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
111.	Kompleks Poljoprivredne škole (Ratarnica), Ratarnička 3	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
112.	Stara svilana "Thallerova kuća", Trg M. Peića 3	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
113.	Zgrada Horvat, Trg sv. Trojstva 10	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
114.	Zgrada dr. Archa, Trg sv. Trojstva 13	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno	profana graditeljska	POŽEGA

			dobro	baština	
115.	Atelje Miroslava Kraljevića, Trg sv. Trojstva 15	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
116.	Zgrada Isusovačke gimnazije, Trg sv. Trojstva 16 i 17	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	POŽEGA
117.	Zgrada Kazališne kavane, Trg sv. Trojstva 20	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
118.	Zgrada Kušević, Trg Sv. Trojstva 7	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
119.	Zgrada Reiss, Ulica Matice hrvatske 12	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
120.	Zgrada nekadašnje "Tvornice pokućstva Hinka Stipanića", Ulica Matice hrvatske 13	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
121.	Zgrada Sablek, Ulica Matice hrvatske 18	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
122.	Zgrada Arch, Ulica Matice Hrvatske 26	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
123.	Zgrada Malčić, Ulica Matije Gubca 1	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
124.	Sudska palača, Ulica sv. Florijana 02	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
125.	Zgrada katastra, Županijska 11	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
126.	Zgrada nekadašnjeg svratišta "Kruni", Županijska 15 i 17	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
127.	Zgrada, Županijska 19	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
128.	Zgrada apoteke, Županijska 2	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA

129.	Palača Velikog župana, Županijska 9	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
130.	Gradski muzej Požega - muzejska građa	pokretno kulturno dobro - muzejska građa	zaštićeno kulturno dobro	muzejska građa	POŽEGA
131.	Inventar crkve sv. Duha	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	POŽEGA
132.	Inventar katedrale sv. Terezije Avilske	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	POŽEGA
133.	Kulturno-povijesna cjelina grada Požege	nepokretno kulturno dobro - kulturno - povijesna cjelina	zaštićeno kulturno dobro	kulturno-povijesna cjelina	POŽEGA
134.	Magistratski kompleks, Trg Sv. Trojstva 1-3	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
135.	Orgulje u crkvi sv. Lovre	pokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	POŽEGA
136.	Orgulje iz katedrale sv. Terezije Akvilske	pokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	POŽEGA
137.	Orgulje u crkvi Svetog Duha	pokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	POŽEGA
138.	Crkva sv. Ivana Krstitelja	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
139.	Kapelica sv. Jurja	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PLETERNICA
140.	Kapelica sv. Andrije	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	LIPIK
141.	Crkva sv. Petra i Pavla	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
142.	Stari grad "Čaklovac"	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
143.	Crkva sv. Dimitrija	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PLETERNICA
144.	Crkva sv. Katarine	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	LIPIK

145.	Ruševine Starog grada Kamengrada	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	BRESTOVAC
146.	Crkva sv. Petra i Pavla	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	KAPTOL
147.	Stari grad Kaptol	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralno-profana graditeljska baština	KAPTOL
148.	Crkva Prepodobne Matere Paraskeve	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	LIPIK
149.	Crkva sv. Georgija	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
150.	Povijesni kompleks Kutjevo	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralno-profana graditeljska baština	KUTJEVO
151.	Crkva sv. Kuzme i Damjana	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PLETERNICA
152.	Crkva sv. Trojice	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
153.	Episkopski dvor	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralno-profana graditeljska baština	PAKRAC
154.	Zgrada stare općine, Ulica hrvatskih velikana 3	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
155.	Vlastelinski kompleks Janković, Ulica hrvatskih velikana 2 i 4, Trg bana Jelačića 1, Strossmayerova 8	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	PAKRAC
156.	Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
157.	Crkva Svih Svetih	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PLETERNICA
158.	Crkva sv. Lovre	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	POŽEGA

159.	Crkva sv. Duha s franjevačkim samostanom	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	POŽEGA
160.	Kapela sv. Roka	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	POŽEGA
161.	Kolegij Isusovaca	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralno-profana graditeljska baština	POŽEGA
162.	Kužni pil sv. Trojstva	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralno-profana graditeljska baština	POŽEGA
163.	Zgrada Gradskog muzeja, Ulica Matice Hrvatske 1	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
164.	Županijska palača, Županijska 7	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	POŽEGA
165.	Katedrala sv. Terezije Avilske	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	POŽEGA
166.	Kapela sv. Mihovila	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PLETERNICA
167.	Crkva sv. Mihovila Arkandela	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	VELIKA
168.	Crkva sv. Pantelejmona	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	PAKRAC
169.	Dvorac	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	VELIKA
170.	Srednjovjekovni grad Velika	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	profana graditeljska baština	VELIKA
171.	Crkva sv. Augustina	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	VELIKA
172.	Kapela sv. Filipa i Jakova	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	sakralna graditeljska baština	POŽEGA
173.	Kompleks arheološkog nalazišta unutar gradskog područja	nepokretno kulturno dobro - pojedinačno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	POŽEGA

174.	Inventar crkve sv. Petra i Pavla Apostola	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	KAPTOL
175.	Knjižni fond profesorske knjižnice	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	knjižnična građa	POŽEGA
176.	Inventar crkve sv. Augustina	pokretno kulturno dobro - zbirka	zaštićeno kulturno dobro	sakralni/religijski predmeti	VELIKA
177.	Arheološko nalazište Polje	nepokretno kulturno dobro - pojedinacno	zaštićeno kulturno dobro	arheološka baština	BRESTOVAC

Prilog 2. Anketni upitnik

Anketni upitnik

Baština Požeško-slavonske županije u funkciji ruralnog turizma

Ovaj anketni upitnik provodi se u sklopu izrade diplomskog rada na Diplomskom sveučilišnom studiju geografije; smjer Baština i turizma. Cilj ovoga istraživanja je saznati nešto više o ulozi baštine u razvoju ruralnog turizma Požeško-slavonske županije, odnosno istražiti kako prirodna i kulturno-povijesna baština, ponajprije putem objekta u funkciji ruralnog turizma, utječu na razvoj ruralnog turizma u Požeško-slavonskoj županiji. Upitnik je u potpunosti anonimn, a rezultati će se koristiti za izradu diplomskog rada. Anketa je kratka i ispunjavanje traje oko 5 minuta.

Zahvaljujem Vam na izdvojenom vremenu i pomoći!

Sandra Mitrović

1. Spol: M Ž
2. Dob:
3. Grad/Općina:
4. Koliko dugo pružate usluge (ugostiteljske ili turističke) u Vašem objektu?
.....
5. Koliko članova obitelji je zaposleno ili uključeno u rad Vašeg objekta?
.....

6. Koje je radno vrijeme Vašeg objekta?
- a) Svaki dan
 - b) Samo radnim danima
 - c) Samo vikendi
 - d) Po dogovoru/najavi
7. Jeste li otvoreni cijele godine?
- a) Da
 - b) Ne
8. Koje usluge nudite posjetiteljima?
- a) Usluga prehrane
 - b) Usluga noćenja
 - c) Usluga prehrane i noćenja
 - d) Drugo.....
- ...
9. Koje aktivnosti su dostupne posjetiteljima tijekom boravka?
- a) Radionice (stari zanati, tradicionalna kuhinja,..)
 - b) Sudjelovanje u poljoprivrednim aktivnostima
 - c) Organizirani izleti (pješačke, biciklističke, planinarske ture; posjet lokalitetima baštine,..)
 - d) Jahanje
 - e) Lov
 - f) Ribolov
 - g) Prezentacija proizvodnje tradicionalnih proizvoda (pećenja rakije, mljevenja žita, prešanja grožđa,..)
 - h) Drugo
-
10. Koliki je ukupan broj posjetitelja godišnje (ako ne znate procijenite)?
- a) < 50
 - b) 50 -100
 - c) 100 - 200
 - d) 200 - 300
 - e) 300 - 400
 - f) 400 - 500
 - g) 500 - 600
 - h) 600 - 700
 - i) 700 - 800

- j) 800 - 900
- k) 900 - 1000
- l) > 1000

11. Kakva je struktura posjetitelja prema mjestu iz kojega dolaze?

- a) Većinom domaći posjetitelji
- b) Većinom strani posjetitelji
- c) Podjednako i domaći i strani posjetitelji

12. Postoji li iznimke u posjećenosti tijekom godine?

- a) Da
- b) Ne

13. Ako postoji, u kojem dijelu godine je najveći broj posjetitelja? (proljeće, ljeto, jesen, zima)

.....

14. Na koji način posjetitelji mogu saznati za Vaš objekt (ugostiteljski objekt, turistički objekt, prenoćište, TSOG,..)?

- a) Brošure, letci
- b) Internet, društvene mreže,..
- c) Radio
- d) Turistička zajednica
- e) Drugo.....

15. Suradujete li s turističkom zajednicom?

- a) Da
- b) Ne

16. Suradujete li s turističkim agencijama?

- a) Da
- b) Ne

17. Sudjelujete li na manifestacijama i sajmovima?

- a) Da
- b) Ne

18. Nalazi li se Vaš objekt u blizini lokaliteta prirodne i/ili kulturne baštine?

- a) Da
- b) Ne

19. Upućujete li posjetitelje na obližnje lokalitete baštine?

a) Da

b) Ne

20. Ako da, na koji lokalitet baštine?

.....

.....

21. Što biste predložili za unaprjeđenje ruralnog turizma u Vašem kraju?

.....

.....

.....